

תורה אור • פרשת משפטים • מאמר 7

לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא

”לא ישכלו ולא תהיה עקרה בארצך”

אי אפשר לייצר אהבה ויראה לה' בכוחות עצמנו: הן צומחות כמתנה מאת ה', מ"ארץ החיים" העליונה, ואילו חלקו של האדם הוא לחרוש ולזרוע — להתבונן בה' עד שהוא נעשה "אלקיך", להכין את עצמו ככלי ריק ונקי, ולהתפלל באופן המגיע למעלה משם הבריאה. רגשות הנוצרים "בארצך", מתוך האדם עצמו, או מתים מיד או אינם באים כלל.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/torah-ohr/mishpatim/7](https://likuteitorah.com/he/torah-ohr/mishpatim/7)

הנקודה

אי אפשר לייצר אהבה ויראה לה' בכוחות עצמנו: הן צומחות כמתנה מאת ה', מ"ארץ החיים" העליונה, ואילו חלקו של האדם הוא לחרוש ולזרוע – להתבונן בה' עד שהוא נעשה "אלקיך", להכין את עצמו ככלי ריק ונקי, ולהתפלל באופן המגיע למעלה משם הבריאה. רגשות הנוצרים "בארצך", מתוך האדם עצמו, או מתים מיד או אינם באים כלל.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר מפרש את ההבטחה "לא ישכלו ולא תהיה עקרה בארצך" כעוסקת בנשמה. למעלה יש "ארץ החיים", כנסת ישראל שלמעלה, שממנה צומחות אהבת ה' וחיות המצוות, כשם שמזון צומח מן הארץ: הצמיחה היא מאת ה', ואילו האדם צריך לחרוש ולזרוע. האהבה היא "אור זרוע לצדיק" – כלומר, לכל יהודי ישר דרך. לכן אין לנסות לאהוב את ה' בכוחות עצמנו, אלא להתבונן בהוי', שלפניו הכול כלא, עד שהוא נעשה "אלקיך". אז נולדות אהבה ויראה שמתקיימות; רגשות מאולצים "בארצך" מתים מיד ("ישכלו") או אינם באים לעולם ("עקרה"). עקרות שנייה היא היעדר כלי: תחושת האני חוסמת את השכל, ולכן יש לרוקן את הכלי באמצעות לב נשבר ולנקותו אפילו מתענוגים מותרים. לאחר מכן באה תפילתה של חנה "על הוי'", למעלה מן השם המהווה עולמות, ובכיתיה, המעוררת את רחמיו הרבים. האדם עושה את ה"ימים" – הלבושים של תורה ומצוות; ה' ממלא את ה"מספר" שלהם, את האור שבהם. לבסוף מבטיח ה' להסיר את "מחלתו" של הנחש – תחושת המודעות העצמית שנולדה בעקבות החטא הראשון.

מבנה

1	ארץ החיים	2-11
למעלה יש "ארץ החיים", כנסת ישראל שלמעלה, שממנה צומחות אהבת ה' והמצוות כשם שמזון צומח מן הארץ; הצמיחה היא מאת ה', ותפקידו של האדם הוא לחרוש ולזרוע.		
2	אור זרוע לצדיק	4-31
ה"אור" הזרוע הוא אהבת ה', הזרועה לכל יהודי ישר דרך; כל אהבה ויראה הן מתנה מאת ה', ולא דבר שהעובד מייצר בעצמו.		
3	עובדים את הוי' אלקיך	6-51
במקום לכפות על עצמו אהבה, האדם מתבונן בהוי', שלפניו הכול כלא, עד שהוא נעשה "אלקיך", נתפס כאילו רואים אותו; גדולתו של ה' ביחס לעולמות היא ענוותנותו, וירידה זו אל תוך השכל היא המקום שבו מתחילה העבודה.		
4	שכול ועקרות	71
אהבה ויראה שנולדות מהתבוננות כזאת מתקיימות, כשהיראה קודמת; רגשות הנוצרים "בארצך" מתים מיד או אינם נולדים כלל.		
5	הכלי הריק והנקי	10-81
עקרות שנייה היא היעדר כלי: תחושת העצמי חוסמת את השכל. לב נשבר מרוקן את הכלי, והינתקות אפילו מתענוגים מותרים שוטפת אותו ומנקה אותו.		

חנה מתפללת "על הוי", וקושרת את עצמה במסירות נפש לה' שלמעלה מן השם המביא עולמות לידי קיום; בכייתה מעוררת את הרחמים הרבים הנמשכים מהתנשאותו של ה' מעל כל העולמות, ומגינים עלינו מלשקוע בעולם הזה.

העבודה צריכה להיות יציבה ומיושבת, וכל יום שלם ונמנה; הימים הם הלבושים של תורה ומצוות שהאדם עושה, וה' ממלא את ה"מספר" שלהם, את האור שבהם.

ה' מבטיח גם להסיר את הזוהמה שהטיל הנחש — המודעות לחסרונותיו ולמעלותיו של האדם עצמו, שנולדה עם חטא עץ הדעת.

ארץ החיים ארץ החיים

המקור העליון, כנסת ישראל שלמעלה, שממנו מקבלות נשמות ישראל אהבת ה' ואת חיות המצוות, כשם שהיצורים החיים ניזונים מן הארץ.

כנסת ישראל כנסת ישראל

נשמת כלל ישראל, למעלה (ושרשה במחשבת ה') ולמטה; היא נקראת לאה כשהיא מולידה אהבה ויראה, וחנה כשהיא עקרה.

אהבה ויראה אהבה ויראה

ה"בן" וה"בת" הנולדים מהתבוננות באלוהות, כשהיראה קודמת; אהבה ויראה אמיתיות מתקיימות מפני שהן צומחות מלמעלה, ואילו רגשות שהאדם מייצר בעצמו דועכים.

כלי ריק כלי ריקן

לב שהתרוקן באמצעות ענווה ונשטף מהיקשרות לעולם, ומסוגל לקבל את ההתבוננות באלוהות.

שם הוי שם הוי

השם המורה על הבאת הכול לידי קיום מאין; הוא שייך רק ביחס לעולמות, ואילו תפילתה של חנה מגיעה למעלה ממנו.

רחמים רבים רחמים רבים

הרחמים הנמשכים מהתנשאותו האינסופית של ה' מעל כל העולמות, שלפניו גם העולמות העליונים ביותר נמוכים; בכי בתפילה מעורר אותם.

מספר ימין מספר ימין

האור שבתוך הימים, שהם הלבושים של תורה ומצוות; האדם עושה את הימים, וה' ממלא את האור שבהם.

קטע 1 • 11-2

ארץ החיים

1 לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא. הנה מודעת זאת כי יש למעלה¹ בחינת ארץ החיים שממנה נשפע חיים ומזון לכללות נשמות ישראל

”לא תהיה משכלה ועקרה בארצך; את מספר ימיך אמלא”. ידוע שיש למעלה בחינה של ”ארץ החיים”, שממנה נמשכים חיים ומזון לכללות נשמות ישראל,

המאמר פותח בפסוק משמות כ”ג, כ”ו, אחת הברכות המובטחות למי שעובדים את ה’: שום אישה לא תאבד את ולדה ולא תהיה עקרה, וימיהם יהיו מלאים. אדמו”ר הזקן מתחיל בהנחה שלמעלה יש ”ארץ החיים” רוחנית, שממנה נמשכים חיים ומזון לכל נשמות ישראל יחד.

לאהבה את ה’ לעשות כל מצותיו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם חיים אמיתיים² דוגמת ארץ הלזו התחתונה הגשמית שמצמחת כל מיני מגדים להחיות בהם נפש כל חי חיים גשמיים.^{3,4}

לאהוב את ה’, לקיים את כל מצוותיו, ”אשר יעשה אותם האדם וחי בהם” — חיים אמיתיים; בדומה לארץ הגשמית הזאת שלמטה, שמצמיחה מיני פירות משובחים כדי להחיות באמצעותם את נפשו של כל חי בחיים גשמיים.

ה”חיים” הנמשכים מארץ זו הם היכולת לאהוב את ה’ ולקיים את מצוותיו, שעליהן נאמר בפסוק ”וחי בהם”, ואדמו”ר הזקן מכנה אותם ”חיים אמיתיים”. הדבר דומה לארץ הגשמית, שמצמיחה מזון המקיים את חייו של כל יצור חי.

2 וזולתה אין קיום וחיות לכל הדרים עליה כי לא יועיל הון ועושר זהב וכסף אם לא⁵ יהיה צמח האדמה חיו.

בלעדיה אין קיום ואין חיות לכל היושבים עליה; שהרי עושר ורכוש, זהב וכסף, אינם מועילים אם אין צמיחה מן האדמה, חלילה.

ההשוואה מתחדדת: בלי יכולת האדמה איש אינו יכול להתקיים, וכל הזהב והכסף שבעולם אינם מועילים אם דבר אינו צומח. הנקודה שמתבררת היא שהחיים הרוחניים תלויים במקורם באותו אופן.

וכך כל חיות רוחני הנמשך לאדם לתורה ולעבודה הכל הוא ע”י ארץ החיים העליונה⁶ וכמ”ש בארצות החיים.⁷

כך גם כל החיות הרוחנית הנמשכת לאדם לצורך תורה ועבודת ה’ באה דרך ארץ החיים העליונה, כמו שכתוב: ”בארצות החיים”.

כל החיות הרוחנית שיש לאדם ללימוד תורה ולעבודת ה’ באה דרך ”ארץ החיים” העליונה. אדמו”ר הזקן מוצא את הארץ הזאת בביטוי של בעל התהלים: ”ארצות החיים”.

(ומי"ש בארצות היינו כי יש ארץ עלאה וארץ תתאה. דהיינו כניי דלעילא וכניי דלתתא כי גם למעלה יש בחי' כניי כי ישראל עלו במחשבה)⁸ ונקי בשם ארץ.

(ומה שנאמר "ארצות" הוא מפני שיש ארץ עליונה וארץ תחתונה, כנסת ישראל שלמעלה וכנסת ישראל שלמטה; גם למעלה יש בחינת כנסת ישראל, שהרי ישראל עלו במחשבה.) והיא נקראת בשם "ארץ".

הסוגריים מסבירים את לשון הרבים "ארצות": יש ארץ עליונה וארץ תחתונה, כנסת ישראל כפי שהיא קיימת למעלה וכפי שהיא קיימת למטה. כנסת ישראל קיימת גם למעלה משום שישראל "עלו במחשבה": לנשמות יש שורש במחשבה האלוקית עצמה, והשורש העליון הזה נקרא "ארץ".

כי כמו ארץ הלזו הגשמית אין כח צמיחתה מצד עצמה⁹ אלא מן הזריעה וכח הצומח אשר ניתן בה להיות ממנה ועל ידה נגדל ונצמח כל הזרעים שבתוכה.

שהרי כשם שלאדמה הגשמית הזאת אין כוח צמיחה מצד עצמה, אלא הוא בא מן הזריעה ומכוח הצומח שניתן בה, כדי שכל הזרעים שבתוכה יגדלו וינבטו ממנה ובאמצעותה,

מדוע היא נקראת "ארץ"? מפני שלאדמה הגשמית אין כוח צמיחה משלה; הדברים צומחים ממנה רק בזכות הזרע שנזרע בה וכוח הצמיחה שניתן בה.

כך החיים הרוחניים¹⁰ הנמשכים ונשפעים מארץ החיים הם נמשכים ממקור וחיי החיים ב"ה כי הוא הנותן כח בארץ להוציא צמחה. אך זאת עבודת האדם לחרוש ולזרוע בה.¹¹

כך גם החיים הרוחניים הנמשכים ונשפעים מארץ החיים, מקורם במקור החיים ובחי החיים, ברוך הוא, שהרי הוא הנותן לארץ כוח להוציא את צמחה. אך עבודת האדם היא לחרוש ולזרוע בה.

גם החיים הרוחניים נמשכים דרך "ארץ החיים", אך מקורם בה', מקור כל החיים, הנותן לארץ את כוח הצמיחה שלה. חלקו של האדם הוא לחרוש ולזרוע, ובכך להכין את הקרקע; בפסקאות הבאות מוסבר מהי העבודה הזאת.

קטע 2 • 31-4

אור זרוע לצדיק

3 והיינו כמי"ש אור זרוע לצדיק¹² כי ועמך כלם צדיקים¹³ כתיב. ואינו שם התואר דהיינו מדרגת צדיק אמיתי שנתבאר במי"א.¹⁴ אלא ר"ל מדרגת אדם כשר שאינו רשע ח"ו וכמי"ש צדיק ורשע לא קאמר.^{15, 16}

זהו כפי שנאמר: "אור זרוע לצדיק", שהרי נאמר: "ועמך כולם צדיקים". אין הכוונה כאן לתואר, כלומר למדרגת צדיק אמיתי, כפי שהתבאר במקום אחר; אלא למדרגת אדם ישר שאינו רשע, חס ושלו, וכפי שנאמר: "צדיק ורשע לא קאמר".

הזריעה נקשרת לפסוק "אור זרוע לצדיק", ומכיוון שנאמר "ועמך כולם צדיקים", האור נזרע עבור כל יהודי. "צדיק" כאן אינו תוארו של הצדיק האמיתי שנידון במקום אחר (הערת קה"ת מפנה לתניא), אלא אדם ישר שאינו רשע. האמירה "צדיק ורשע לא קאמר", המובאת גם בתניא, פרק א, מלמדת שהצדקות והרשעות אינן נקבעות מראש; לכן "צדיק" כאן הוא מי שכל אדם יכול לבחור להיות.

4 והאור היא אהבת ה' ותשוקתו אליו ית' הנמשך לאדם הנה הוא זרוע בארץ החיים לצדיק.¹⁷

וה"אור" הוא אהבת ה' והכמיהה אליו יתברך, הנמשכות אל האדם; הן נזרעות בארץ החיים "לצדיק".

ה"אור" שנזרע הוא אהבת ה' והכמיהה אליו, הבאות אל האדם. הן נזרעות ב"ארץ החיים" העליונה, ומשם הן צומחות "לצדיק".

פ"י להיות צדיק ומקושר בה' לדבקה בו.¹⁸ וזאת ישים האדם אל לבו וידע נאמנה ויאמין באמונה שלימה

כלומר, כדי שיהיה צדיק וקשור לה', לדבוק בו. על האדם לשים זאת אל לבו, לדעת זאת בוודאות ולהאמין בכך באמונה שלמה,

"לצדיק" פירושו: כדי שהאדם יהיה צדיק, קשור לה' ודבק בו. לאחר מכן מבקש אדמו"ר הזקן מן הקורא לשים אל לבו את הנקודה הבאה, לדעת אותה ולהאמין בה באמונה שלמה.

כי כל אהבה ויראה הנמשכים אליו הוא מתת אלקים שנותן כח הצומח בארץ העליונה להצמיח אהבת ה' ויראתו על פניו ואינם נמשכים מכח האדם העובד עצמו.

שכל אהבה ויראה הנמשכות אליו הן מתנת אלקים, הנותן כוח צמיחה בארץ העליונה כדי להצמיח על פניו את אהבת ה' ואת היראה ממנו; הן אינן נמשכות מכוחו של האדם העובד עצמו.

כל האהבה והיראה שהאדם מרגיש הן מתנת ה': הוא נותן לארץ העליונה כוח להצמיח אותן "על פניו", והעובד אינו יוצר אותן בכוחו שלו. הדבר מכין את הקרקע לאזהרה שבפסקה הבאה מפני ניסיון לעורר אהבה בכוחות עצמו.

קטע 3 • 51-6

עובדים את הוי' אלקיך

5 וע"כ כל עיקר עבודתו לא תהיה לאהוב ה' מעצמו שיהיה הוא העובד והוא האוהב כו'. כ"א כמ"ש ועבדתם את ה' הוי"ה אלקיכם.¹⁹

לכן עיקר עבודתו לא יהיה לאהוב את ה' מכוח עצמו, כאילו הוא עצמו העובד והוא עצמו האוהב וכו', אלא כפי שנאמר: "ועבדתם את הוי' אלקיכם".

מכיוון שהאהבה והיראה באות מלמעלה, עיקר עבודתו של האדם אינו צריך להיות ניסיון לאהוב את ה' בכוחות עצמו, כאילו הוא עצמו העובד והאוהב. עליו לעבוד כפי שנאמר בפסוק הקודם לפסוק שמביא המאמר: "ועבדתם את הוי' אלקיכם".

ופי' לפי פשוטו אינו מובן וכי הוא יתברך לעבודתנו הוא צריך וכלום חסר ח"ו ואם צדקת מה תתן לו.²⁰

אך לפי פשוטו אין הדבר מובן: האם הוא יתברך זקוק לעבודתנו? האם חסר לו דבר-מה, חלילה? "ואם צדקת מה תתן לו".

לפי הפירוש הפשוט, הציווי לעבוד את ה' מעורר תמיהה, שהרי ה' אינו חסר דבר ואינו זקוק לנו. כפי שאומר אליהוא לאיוב: "ואם צדקת מה תתן לו".

אלא הענין²¹ כי הוי"ה פי' היה הוה ויהיה ואני ה' לא שנית²² וכולא קמיה כלא חשיב ותהיה עבודתכם כ"כ עד שבח"י זו תה"י אצליכם בבח"י אלהיכם כאלו הוא אלקים שלכם.

אלא הענין הוא שהוי" פירושו היה, הוה ויהיה, ו"אני ה' לא שנית", ו"כולא קמיה כלא חשיב". ועבודתכם צריכה להיות בעוצמה כזו, שבחינה זו תהיה אצלכם בבחינת "אלקים", כאילו הוא אלקים שלכם.

התשובה מפרשת את הפסוק באמצעות השם הוי", שפירושו היה, הוה ויהיה: ה' אינו משתנה, ולפניו הכול נחשב לאין. העבודה הנדרשת מאיתנו היא להפוך את הוי" הנשגב ל"אלקים", לדבר השייך לאדם באמת.

דהיינו שיהיה שורה וקבוע במוח ומחשבה ומורגש ונתפס בשכלו באמת לאמתו כאלו עיניו רואות גילוי אלהותו ית' ממש.

כלומר, שיהיה שורה וקבוע במוח ובמחשבה, מורגש ונתפס בשכלו באמת לאמתו, כאילו עיניו רואות ממש את גילוי אלקותו יתברך.

הפיכת הוי" ל"אלקים" פירושה שהאמת הזאת תתישב היטב במחשבה ותורגש ותיתפס כאילו האדם רואה את האלקות בעיניו ממש. ה"עבודה" היא המאמץ להביא את האינ-סוף אל תוך הכנתו של האדם.

6 ועד"ז הוא סדר כל השבחים²³ אלהי אברהם כו' הגדול כו'.²⁴ כי במקום שאתה מוצא גדולתו²⁵ שם אתה מוצא ענותנותו כי באמת כולא קמיה כלא חשיב והתלבשותו בבח"י גדולה כביכול ענוה היא.

כך גם הסדר של כל השבחים: "אלקי אברהם" וכו', "הגדול" וכו'. שהרי "במקום שאתה מוצא את גדולתו, שם אתה מוצא את ענוותנותו"; כי באמת, הכול נחשב לפניו כלא כלום, וההתלבשות שלו בבחינת גדולה היא, כביכול, ענוה.

השבחים שבתחילת תפילת העמידה, "אלקי אברהם... הגדול...", פועלים על פי אותו דפוס של חיבור הנשגב אל האיש. כפי שאומרת הגמרא, "במקום שאתה מוצא את גדולתו, שם אתה מוצא את ענוותנותו": מאחר שהכול נחשב כלא כלום לפניו, הופעתו כ"גדול" ביחס לעולמות היא עצמה מעשה של ענוה.

והוא באמת עיקר העבודה ומכאן עיקר ההתחלה מלמעלה למטה. וזהו באמת עבודה גדולה שיוכל מוחו הגשמי לקבל ולתפוס בו גילוי אלהותו ית'.

וזהו באמת עיקר העבודה, ומכאן מתחילה העבודה העיקרית מלמעלה למטה. וזו עבודה גדולה באמת: שהמוח הגשמי של האדם יוכל לקבל ולתפוס בתוכו גילוי של אלקותו יתברך.

הירידה מלמעלה למטה, שבה ה' נעשה מובן וניתן להשגה, היא נקודת ההתחלה האמיתית של העבודה. לכן זו עבודה גדולה כאשר מוח גשמי מקבל ותופס גילוי אלקות.

קטע 4 • 71

שכול ועקרות

7 והנה בכאן נולדה ונתעוררה²⁶ מדת אוי"ר ונק' בשם הולדה. כי אהוי"ר הם בחי' בן ובת. שאהבה היא בחי' בן כמ"ש זכר חסדו.²⁷ והיראה היא בחי' בת.

כאן נולדות ומתעוררות מידות האהבה והיראה, והדבר נקרא "לידה". שכן אהבה ויראה הן בחינות של בן ובת: האהבה היא בחינת בן, כמו שכתוב: "זכר חסדו", והיראה היא בחינת בת.

כאשר השכל תופס באמת את האלוקות, נולדות ומתעוררות אהבה ויראה, ולכן שלב זה נקרא "לידה". האהבה היא בבחינת "בן" והיראה בבחינת "בת"; האהבה נחשבת לזכרית על פי הפסוק "זכר חסדו", שכן חסד הוא מידת האהבה.

וזהו בת תחלה סימן יפה לבנים^{28, 29} שצריך לעורר יראת ה' ופחדו תחלה כי זה השער להי³⁰ כמ"ש במ"א.

וזהו "בת תחילה" — סימן יפה לבנים: יש לעורר תחילה את יראת ה' ואת הפחד ממנו, שכן "זה השער להי", כפי שמוסבר במקום אחר.

זהו מאמר חז"ל: "בת תחילה" — סימן יפה לבנים. יש לעורר תחילה את היראה, משום שהיא "השער להי" שדרכו נכנסים אל האהבה.

משא"כ כשאין עבודתו עד"ז ובחי' זו רק שרוצה לאחוז במדות אהוי"ר להיות אוהב וירא כו'

אך לא כך הוא כאשר עבודתו אינה בדרך זו וברמה זו, אלא הוא רק רוצה לאחוז במידות האהבה והיראה, להיות אדם אוהב וירא וכו';

אדמו"ר הזקן מנגיד כאן בין מי שעבודתו כוללת התבוננות זו לבין מי שמדלג עליה ופשוט רוצה לתפוס את רגשות האהבה והיראה, ולהיות אדם שאוהב וירא את ה'.

הנה היא לא תצלח בידו ולעולם לא יוליד שום אהבה ויראה אמיתיים כ"א דמיונות שוא שהוא דבר שאין לו קיום

הרי הדבר לא יצלח בידו, והוא לעולם לא יוליד אהבה ויראה אמיתיות, אלא רק דמיונות שווא, שאין להם קיום.

מאמץ כזה לא יצליח: הוא לא יוליד אהבה ויראה אמיתיות, אלא רק דמיונות ריקים שאין להם קיום לאורך זמן.

אלא לפי שעה ונקי בחי' זו משכלה שיולדת וקוברת. ועקרה היינו שאינה יולדת אהוי"ר כלל.

אלא לשעה בלבד. בחינה זו נקראת "משכלה" — יולדת וקוברת; ו"עקרה" היא מי שאינה יולדת אהבה ויראה כלל.

רגשות שנמשכים רק לרגע הם בחינת "משכלה" — אם שיולדת את ילדיה ואחר כך קוברת אותם. "עקרה" היא מי שאהבה ויראה אינן נולדות בה כלל.

וזהו לא תהיה משכלה ועקרה בארצך כי סבת היות בחינות אלו משכלה ועקרה הוא מחמת כי הם בארצך ואינם באים מארץ עליונה:

וזהו "לא תהיה משכלה ועקרה בארצך": הסיבה לכך שבחינות אלה הן "משכלה" ו"עקרה" היא שהן "בארצך" ואינן באות מן הארץ העליונה.

כך מתבאר הפסוק: שני הכישלונות מתרחשים "בארצך", כאשר האהבה והיראה נוצרות מן הקרקע של האדם עצמו, ולא באות מן הארץ העליונה. ההבטחה שלא תהיה משכלה או עקרה מתקיימת כאשר האהבה והיראה נמשכות מלמעלה.

קטע 5 • 81-10

הכלי הריק והנקי

8 אך הנה יש עוד³¹ בחי' עקרה. והוא כענין מארז"ל ע"פ אין לה ולד אפי' בית ולד³² אין לה³³ ושהיו טומטומים פ"י שנסתם כ"כ עד שאין לה כלי קבול לקבל הריון.

אך יש עוד בחינה של עקרות. הדבר דומה למה שאמרו חז"ל על הפסוק "אין לה ולד": "אפילו בית ולד אין לה", וכן שהיו טומטומים — כלומר, היא הייתה סתומה כל כך, עד שלא היה לה כלי קיבול שיוכל לקבל הריון.

מוצגת כאן עקרות שנייה ועמוקה יותר. על הפסוק "אין לה ולד", שנאמר על שרה, אמרו חז"ל שאפילו בית ולד לא היה לה, וכן שאברהם ושרה היו טומטומים, כלומר סתומים; לא היה לה כלי קיבול שבו אפשר להרות.

ועד"ז הנה יש באדם ג"כ בחי' זו לעבודת ה' שאינו תופס במוחו ושכלו האמת כאשר הוא מחמת שאין לו כלי מחזיק.³⁴

כדומה לכך, יש באדם גם בחינה כזאת כעבודת ה': הוא אינו תופס בשכלו את האמת כפי שהיא, משום שאין לו כלי שיחזיק אותה.

המקבילה כעבודת ה' היא אדם שאינו מסוגל לתפוס את האמת כפי שהיא — לא מפני שלא התבונן, אלא מפני שאין לו "כלי" שיוכל להחזיק אותה.

כי כניי נקי כוס ישועות^{35,36} שהוא כלי קבול לקבל החסדים העליונים ונקי כוס של ברכה שמקבלת יין המשמח דהיינו בחי התבוננות הנ"ל.

כי כנסת ישראל נקראת "כוס ישועות", מפני שהיא כלי קיבול לקבל את החסדים העליונים; והיא נקראת "כוס של ברכה", מפני שהיא מקבלת את היין המשמח, כלומר את בחינת ההתבוננות שהוזכרה לעיל.

הכלי מודגם באמצעות כנסת ישראל, הנקראת "כוס ישועות" — כלי קיבול לחסדים העליונים — ו"כוס של ברכה", המקבלת את "היין המשמח". יין זה הוא ההתבוננות שתוארה לעיל, והיא זקוקה לכלי שיוכל להכיל אותה.

9 והיינו כשהוא כלי ריקן. משא"כ אם מחזיק מקום לעצמו ונחשב בעצמו ליש ודבר בפ"ע.

כלומר, כשהוא כלי ריקן. אבל לא כך כאשר הוא תופס מקום לעצמו ורואה את עצמו כ"יש" — כמציאות בפני עצמה.

הכלי מקבל רק כשהוא ריקן. אדם ש"תופס מקום לעצמו" ורואה את עצמו כמציאות נפרדת הוא כלי מלא, שאין בו מקום לאלוקות.

ולכן הוא עוסק ברצונותיו לומר כך אני רוצה וכך טוב לי זה איני יכול לעשות וכיוצא בדברים ויש בזה פרטים ופרטי פרטים עד אין מספר.

לכן הוא עוסק ברצונותיו ואומר: "כך אני רוצה", "זה טוב לי", "את זה איני יכול לעשות" וכיוצא בזה; ובעניין זה יש פרטים ופרטי פרטים עד אין מספר.

אדם כזה טרוד ברצונותיו שלו: במה הוא רוצה, מה טוב לו ומה אינו יכול לעשות. לצורות השונות של עיסוק זה אין סוף.

אך דרך כלל יש בחי' זו לכל או"א למצוא בנפשו. הן העוסקים במו"מ. הן יושבי אוהלים בכל דבר שאומר אני כו' ומחמת זה נטמטם ונסתם מוחו:

אבל באופן כללי, כל אחד ואחד יכול למצוא בחינה זו בנפשו — הן העוסקים במשא ומתן והן יושבי האוהלים [של תורה] — בכל עניין שבו הוא אומר "אני" וכיוצא בזה; ובגלל זה מוחו נעשה מטומטם וסתום.

כל אחד יכול למצוא תכונה זו בעצמו, איש העוסקים והלומד כאחד, בכל פעם שהוא אומר "אני". התביעה העצמית הזאת היא שחוסמת את המוח, המקבילה הפנימית להיותו מטומטם, סתום.

10 והנה העצה לעשות כלי ריקן³⁷ הוא כמ"ש לב נשבר ונדכה³⁸ כו' אשכון את דכא³⁹ וגו'.

והנה העצה ליצירת כלי ריקן היא כפי שנאמר: "לב נשבר ונדכה" וכו', [ו]"אשכון את דכא" וכו'.

הדרך לתקן את הכלי החסום היא "לב נשבר ונדכה", שהי' אינו בו לו, שכן הי' אומר: "אשכון... את דכא ושפל רוח". השברון הופך את האדם לכלי ריקן שבו הי' יכול לשרות.

והוא כמשל אומן העושה כלי קבול שצריך להכותה בפטיש סביב סביב עד שנעשה חלל בתוכה וכך יהיה האדם ידכה וישוח להיות שפל רוח שלא יתפוס מקום כלל שיהיה מקומו פנוי וחלל כאלו אין ואפס ממש.

הדבר דומה לאומן היוצר כלי קיבול: עליו להכות בו בפטיש מכל צדדיו, עד שנוצר בתוכו חלל. כך גם האדם צריך לדכא את עצמו ולהתכופף, להיות שפל רוח, עד שלא יתפוס מקום כלל, ומקומו יהיה פנוי וחלול, כאילו הוא ממש אין ואפס.

אומן יוצר כלי באמצעות הכאת החומר מכל צדדיו, עד שנוצר בתוכו חלל. כך גם האדם צריך לדכא ולהכניע את עצמו, עד שלא יתפוס מקום כלל, כאילו אינו כלום.

אך עוד אחת היא משארז"ל כוס של ברכה⁴⁰ צריך הדחה מבפנים⁴¹ והענין הוא כי אפילו מי שהוא נדכה בטבע כגון שהוא עני ואין לו מצח להרים ראש.

אך יש דבר נוסף, על פי דברי רבותינו ז"ל: "כוס של ברכה צריך הדחה מבפנים". העניין הוא שאפילו מי שהוא נדכה מטבעו, כגון עני שאין לו העוז להרים את ראשו,

דרישה נוספת נלמדת מההלכה ש"כוס של ברכה צריך הדחה מבפנים". הדבר חל גם על מי שהוא שפל מטבעו או בשל נסיבות חייו, כגון עני שאינו מעז להרים את ראשו.

עוד צריך הוא שלא יטה לבו אפילו לדברים המותרים להיות מקושר בהם בכל לב ונפש

עדיין צריך שלא יטה את לבו אפילו לדברים המותרים, ולא יהיה קשור אליהם בכל לבו ונפשו;

גם אדם כזה אינו צריך לתת את לבו לדברים המותרים ולהיות קשור אליהם בכל לבו ונפשו.

כי אפשר לעולם שיתקיים עשיית דברים המותרים בלא לב⁴² ג"כ ואם הטה לבו ונקשר להיות בהכלי העולם א"א להיות כלי קבול עד שיטהר והוא

שהרי אפשר לעסוק בדברים המותרים גם כלי לערכ בהם את הלב. ואם הטה את לבו ונקשר בהכלי העולם, אינו יכול להיות כלי קיבול עד שייטהר. והוא

אפשר לעשות דברים מותרים בלי שהלב יהיה מעורב בהם. אך אם הלב נקשר להכלי העולם, האדם אינו יכול להיות כלי קיבול לאלקות עד שייטהר.

כמו למשל כוס המלוכלך שא"א להטיל בו יין עד שירחצנו וכן האשה לא תוכל לקבל הריון אפילו יש לה בית ולד אם לא נטהרה מטומאתה:

כמו, למשל, כוס מלוכלכת שאי אפשר למזוג לתוכה יין עד שירחצו אותה; וכן אישה אינה יכולה להתעבר, אף שיש לה רחם, אם לא נטהרה מטומאתה.

כוס מלוכלכת אינה יכולה להכיל יין עד שירחצו אותה, ואישה אינה יכולה להתעבר, אף שיש לה רחם, עד שתיטהר. הענווה יוצרת את החלל, וההתנתקות מתשוקות העולם מנקה אותו.

קטע 6 • 111-15

תפילתה ובכייתה של חנה

11 והנה אחר שעשה כלי קבול נקיה ומודחת הנה הוא עוד צריך לשית עצות בנפשו. והוא ענין מ"ש ותתפלל חנה על⁴³ ה' ובכה תבכה.

כעת, לאחר שהכין כלי קיבול נקי ורחוק, הוא עדיין צריך לתת עצות בנפשו. זהו עניין הכתוב: "וחנה התפללה אל ה' ובכה תבכה".

לאחר שכלי נקי ורחוק כבר מוכן, נדרש עוד שלב פנימי אחד: "לתת עצות בנפשו". שלב זה מופיע בסיפורה של חנה: "וחנה התפללה אל ה' ובכה תבכה".

כי הנה כניי⁴⁴ יש לה כמה בחיי ושמות וכשהיא בבחי' הולדה נקי בשם לאה אם הבנים.

כנסת ישראל כוללת כמה בחינות ושמות; כשהיא בבחינת לידה, היא נקראת בשם לאה, אם הבנים.

כנסת ישראל, הנשמה הכללית של ישראל, מופיעה בכמה שמות. כשהיא "יולדת" אהבה ויראה, היא נקראת לאה, אם הבנים.

12 וכשהיא בבחי' עקרה שאינה מולדת אהבה ויראה⁴⁵ נקי בשם חנה כמ"ש ולחנה אין ילדים.⁴⁶ והעצה היא ותתפלל חנה על הוי"ה.

וכשהיא במצב של עקרות, שאינה מולידה אהבה ויראה, היא נקראת בשם חנה, כפי שנאמר: "ולחנה אין ילדים". והעצה היא: "ותתפלל חנה על הוי"ה".

כשכנסת ישראל עקרה, ואין בה אהבה ויראה, היא נקראת חנה, שעליה נאמר: "ולחנה אין ילדים". התיקון הוא "ותתפלל חנה על הוי"ה, וכעת אדמו"ר הזקן מבאר זאת.

והענין כי הנה שם הוי"ה מורה ע"ש שמהווה את הכל מאין ליש ושם זה הוא בכל עולמות אצילות ביי"ע שאין חילוק ביניהם אלא שזה ברא וזה יצר כו'.

העניין הוא ששם הוי"ה מורה שהוא מהווה את הכול מאין ליש. שם זה מצוי בכל העולמות — אצילות, בריאה, יצירה ועשיה — ואין ביניהם הבדל אלא בכך שזה ברא וזה יצר וכו'.

שם הוי"ה מורה על ההתהוות מאין ליש. הוא פועל בכל ארבעת העולמות כאחד; ההבדלים ביניהם, "זה ברא וזה יצר", הם רק בפרטים.

אבל דרך כלל הנה הוא מחיה את כולם ומהווה אותם מאין ליש. אך אמתות שם זה אינו אלא לגבי העולמות הנאצלים והנבראים והנוצרים והנעשים.

אך באופן כללי, הוא מחיה את כולם ומהווה אותם מאין ליש. אולם אמיתותו של שם זה היא רק ביחס לעולמות הנאצלים, הנבראים, הנוצרים והנעשים.

הוי"ה מחיה את כל העולמות ומהווה אותם. אבל שם זה נכון רק ביחס לעולמות שנאצלו, נבראו, נוצרו ונעשו, שכן הוא מתאר את ה' כבוראם.

אבל לגבי הקב"ה בכבודו ובעצמו לא שייך כלל לומר שם זה דכולא קמיה כלא חשיב ואינם נתפסים אצלו בגדר מציאות כלל כמ"ש אני הוי"ה לא שנית.⁴⁷

אך ביחס לקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, כלל לא שייך לומר שם זה, שהרי "כולא קמיה כלא חשיב", והם אינם נתפסים אצלו בגדר מציאות כלל, כפי שנאמר: "אני הוי' לא שנית".

מצדו של ה' עצמו, שם הוי' כלל אינו שייך, שהרי לפניו הכול נחשב לאין והעולמות אינם נחשבים למציאות. זהו פירוש "אני הוי' לא שנית": הבריאה אינה מחוללת בו שינוי.

ואתה הוא קודם שנברא כו'. ואתה הוא לאחר שנברא כו'. וזהו מ"ש בפרקי דר"א (פ"ג) עד שלא נברא העולם⁴⁸ היה⁴⁹ הקב"ה⁵⁰ ושמו בלבד.

"ואתה הוא קודם שנברא [העולם]" וכו'; "ואתה הוא לאחר שנברא" וכו'. זהו שנאמר בפרקי דרבי אליעזר (פרק ג): "עד שלא נברא העולם היה הקדוש ברוך הוא ושמו בלבד".

"אתה הוא קודם [שהעולם] נברא... אתה הוא לאחר שנברא": ה' נשאר אותו הדבר לפני הבריאה ואחריה. גם בפרקי דרבי אליעזר נאמר כך: לפני הבריאה היו רק "הקדוש ברוך הוא ושמו בלבד".

פ"י שמו לבד ששמו אינו בגדר מהוה ומחיה כלל אלא הוא לבד וכענין נשגב שמו לבדו.⁵¹

פירוש "שמו בלבד" הוא ששמו אינו כלל בגדר מהוה ומחיה, אלא הוא בלבד. וכעין זה נאמר: "נשגב שמו לבדו".

"שמו בלבד" פירושו שהשם עדיין לא פעל כבורא וכמחיה; היה רק ה' עצמו. זהו גם המובן של "נשגב שמו לבדו".

ונשגב הוא מורה על הפלגה יתירה שהוא מופלג הרבה מעולמות הנאצלים כו' רק כי הודו על ארץ ושמים. פ"י שנמשך הוד וזיו משמו לחיות ארץ ושמים.

"נשגב" מורה על ריחוק רב ביותר: הוא מרומם ומרוחק מאוד מן העולמות הנאצלים וכו'; אלא ש"הודו על ארץ ושמים", כלומר, משמו נמשך זיו והוד להחיות את הארץ והשמים.

"נשגב" מציין ריחוק עצום: ה' מרוחק אפילו מן העולמות הנאצלים. מה שמגיע אל "ארץ ושמים" הוא רק "הודו" — זיו משמו המחיה אותם.

אך וירם קרן לעמו⁵² כתיב להיות לו לעם קרובו להיות קרבים אליו בעצמו כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ית' כמ"ש חמלה גדולה ויתירה כו' כמ"ש במ"א.

אך נאמר "וירם קרן לעמו", כדי שיהיו לו "עם קרובו", קרובים אליו בעצמו, ולקרבם אליו כדי שייכללו ביחודו יתברך, כפי שנאמר: "חמלה גדולה ויתרה" וכו', כמבואר במקום אחר.

ובכל זאת, הפסוק הבא אומר: "וירם קרן לעמו... עם קרובו": עם ישראל אמור להיות קרוב לה' עצמו, מעבר למדרגה המחיה את העולמות, ולהיכלל ביחודו. הדבר נובע מ"חמלה גדולה ויתרה" שלו.

13 ומזה תתלהט נפשו להשליך נפשו מנגד למסור נפשו על קדוש השם בפועל ממש להיות נפש צמאה וכלתה לה' לאתדבקא רוחא ברוחא.

מכאן תתלהט נפשו להשליך את נפשו מנגד ולמסור את נפשו בפועל ממש על קידוש ה'; להיות נפש צמאה וכמהה לה', כדי שרוח תידבק ברוח.

ההתבוננות בכך ש"ישראל נמשכים אל עצמותו של ה' מציתה בנפש נכונות למסור את החיים עצמם על קידוש ה'. הנפש צמאה וכמהה לה', כדי להידבק בו "רוח ברוח".

דהיינו שיהיה כל מחשבה דבור ומעשה שלו במחדו"מ של הקב"ה ומצות מעומקא דלכא בדביקה וחשיקה כו' כמ"ש בזהר ע"פ נפשי אויתך⁵³ כו' כמ"ש במ"א.⁵⁴

כלומר, שכל מחשבה, דיבור ומעשה שלו יהיו במחשבה, בדיבור ובמעשה של הקדוש ברוך הוא ובמצוות, מעומק הלב, בדבקות ובתשוקה עזה וכו', כמאמר הזוהר על הפסוק "נפשי אויתך" וכו', כפי שנתבאר במקום אחר.

בפועל, פירוש הדבר שכל מחשבה, דיבור ומעשה של האדם יהיו ספוגים ב"מחשבה, דיבור ומעשה" של ה' ובמצוות, וייעשו מעומק הלב, בדבקות ובהתלהבות. הזוהר מתאר אהבה זו בפירושו על "נפשי אויתך".

וזהו ותתפלל חנה על הוי"ה כי תפלה הוא מלשון התקשרות שהתקשרה עצמה על ה' פי' למעלה מעלה מבחי' שם הוי"ה המורה על התהוות העולמות וחיותן כ"א ליבטל וליכלל ביחודו ית' במסירת נפש בפ"ע.⁵⁵

וזהו "ותתפלל חנה על הוי"ה": תפילה היא מלשון התקשרות; היא התקשרה אל ה' "על", כלומר למעלה מעלה מבחינת שם הוי", המורה על התהוות העולמות ועל חיותם. אלא [היא ביקשה] להתבטל ולהיכלל ביחודו יתברך, במסירות נפש כשלעצמה.

כעת מובן הביטוי "ותתפלל חנה על הוי"ה": תפילה פירושה התקשרות, ו"על" פירושו למעלה. חנה התקשרה לה' למעלה מעלה משם הוי", שממנו נובעים התהוות העולמות וחיותם, וביקשה רק להתבטל ולהיכלל ביחודו, במסירות נפש.

14 והנה משם נמשך בחי' ר"ר על נצוץ אלהות שבנפשו. וזהו בכה תבכה⁵⁶ לעורר רחמים רבים. וזהו המלך המרומם לבדו⁵⁷ כו' והמתנשא מימות עולם.

והנה, משם נמשכת בחינת רחמים רבים על ניצוץ האלוקות שבנפשו. וזהו "בכה תבכה" — לעורר רחמים רבים. וזהו "המלך המרומם לבדו" וכו', "והמתנשא מימות עולם".

מאותה בחינה שלמעלה מן העולמות נמשכת "רחמים רבים" על ניצוץ האלוקות שבנפש. לכן חנה "בכה תבכה": הבכי מעורר רחמים רבים. אותו רעיון מופיע בתפילה "המלך המרומם לבדו... והמתנשא מימות עולם".

פיי שהוא רם ונשא מגדר וכחיי עולם ולפיכך ברחמיך הרבים שמחמת התנשאותו מימות עולם עד אין חקר גדלה בעיניו הרחמנות

כלומר, הוא רם ונישא מעבר לגדר ולבחינה של "עולם"; ולכן נאמר "ברחמיך הרבים": מפני שהוא מתנשא מימות עולם עד אין חקר, הרחמנות גדולה בעיניו.

הי "מתנשא" מעל עצם הקטגוריה של "עולם". דווקא משום שהוא נעלה לאין שיעור מן העולמות, הרחמנות עליהם גדולה בעיניו, ולכן ממשיכה התפילה ואומרת "ברחמיך הרבים".

על כל העולם ואפיי על עולמות עליונים אפיי על בחיי גייע העליון ולמעלה מעלה עד רום כל המעלות שייך אצלו רחמנות כי כולם שפלים אצלו.

על העולם כולו, ואפילו על העולמות העליונים; אפילו על בחינת גן עדן העליון, ולמעלה מעלה, עד רום כל המעלות — שייכת אצלו רחמנות, כי כולם שפלים בעיניו.

מנקודת מבטו, הרחמנות שייכת ביחס לכל העולמות, אפילו לגן עדן העליון ולמדרגות הנעלות ביותר, שכן כולם שפלים לעומתו.

משא"כ בעולמות הנאצלים והנבראים כוי כל מה שיורד מטה מטה מתמעט בחיי רחמים עד שבבחינת ארץ הלזו הגשמית אין אנו משיגים הרחמנות אפילו שעל עוה"ז הגשמי כיון שאנחנו בתוכה כי הרחמנות הוא אצל גדול על הקטן.

לא כך הוא בעולמות הנאצלים והנבראים וכו': ככל שהדבר יורד למטה, בחינת הרחמים מתמעטת, עד שבבחינת הארץ הגשמית הזאת אין אנו משיגים את הרחמנות אפילו על העולם הגשמי הזה, מפני שאנו בתוכו; שכן הרחמנות היא מצד הגדול על הקטן.

בתוך השתלשלות העולמות הרחמנות מתמעטת ככל שיורדים למטה, עד שכאן, בעולם הגשמי, אין אנו יכולים לתפוס אפילו כמה העולם הזה זקוק לרחמים, משום שאנו נמצאים בתוכו. הרחמנות מורגשת מצד הגדול כלפי הקטן, ולכן רק מי שנמצא הרחק למעלה יכול לחוש בה.

כי כמו שהוא מתנשא עד אין חקר כך רחמיו מרובים אף כי נשגב שמו לבדו⁵⁸ מיימ הרי אלהי עולם כוי. כי כשם שהוא מתנשא עד אין חקר, כך רחמיו מרובים. ואף ש"נשגב שמו לבדו", מכל מקום הרי הוא "אלקי עולם" וכו'.

ככל שהוא נעלה יותר, כך רחמיו מרובים יותר: אף ש"נשגב שמו לבדו", הוא בכל זאת "אלקי עולם", המרחם על העולם.

15 וזהו אלהי עולם ברחמיך. ובקשתנו הוא שלפי שאין אנו משיגים בשכלנו הרחמנות אתה תעורר רחמיך הרבים שלא נטבע ונשקע בזה העולם. ותהי מגן ישענו משגב בעדנו.⁵⁹

וזהו "אלקי עולם, ברחמיך". בקשתנו היא, מאחר שאין אנו משיגים בשכלנו את הרחמים, תעורר את רחמיך הרבים, כדי שלא נטבע ונשקע בעולם הזה; ותהיה "מגן ישענו, משגב בעדנו".

התפילה "אלקי עולם, ברחמיך" מבקשת אפוא: מאחר שאין שכלנו יכול להשיג את הרחמים האלה, תעורר את רחמיך הרבים, כדי שלא נטבע בעולם הזה. היא ממשיכה בבקשה שהי יהיה "מגן ישענו, משגב בעדנו".

פיי משגב כמו חומה נשגב' ומוקפת. וכן מגן הוא מחסה להסתיר בפני האויבים (כי בחיי המקיף מסמא עיני החיצונים⁶⁰ שלא ישלטו):⁶¹

"משגב" פירושו כחומה נישאה ומקיפה; וכן מגן הוא מחסה להסתתר בו מפני האויבים [כי בחינת המקיף מסנוורת את עיני החיצונים, כדי שלא ישלטו].

"משגב" — מלשון "נשגב" — הוא חומה גבוהה המקיפה, ו"מגן" מסתיר את האדם מפני האויבים. שניהם מתארים את האור המקיף, המסנוור את כוחות הקליפה החיצוניים, כדי שלא יוכלו לשלוט.

קטע 7 • 16-18

מספר ימיך

16 והנה כתיב ואברהם זקן בא בימים.⁶² פיי זקן זה שקנה חכמה.^{63, 64} ואמרו ע"פ בישוישים חכמה שדעתם מתיישבת עליהם.^{65, 66}

כעת נאמר: "ואברהם זקן בא בימים". "זקן" פירושו מי שקנה חכמה. ועל הפסוק "בישוישים חכמה" אמרו שדעתם מתיישבת עליהם.

המאמר פונה כעת לחלקו השני של הפסוק, "את מספר ימיך אמלא", ומתחיל במילים "ואברהם זקן בא בימים". חז"ל דורשים "זקן" כ"זה שקנה חכמה", ועל הפסוק "בישוישים חכמה" אומרת המשנה שדעתם של תלמידי חכמים מתיישבת עליהם ככל שהם מזדקנים.

דהיינו שתהיה עבודה בקביעות ובישוב הדעת ולא יהיה פעם כך ופעם כך כי צריך להיות כל הימים שלמים

כלומר, העבודה צריכה להיות קבועה ומיושבת, ולא פעם כך ופעם אחרת; שהרי כל הימים צריכים להיות שלמים,

בעבודת ה' פירוש הדבר שהעבודה צריכה להיות יציבה ומיושבת, ולא להתנהל באופן אחד היום ובאופן אחר מחר. כל אחד מימי חייו של האדם צריך להיות "שלם".

כמ"ש בזוהר והימים שנתנו לו מן השמים לחיות בהם כימי שנותיו לא ניתנו לבטלה אפילו שעה אחת יתירה על השיעור ששיערו כמה הוא צריך להשלים את נפשו.

כמו שנאמר בזוהר: הימים שניתנו לו מן השמים לחיות בהם, כנגד ימי שנותיו, לא ניתנו לבטלה — אפילו לא שעה אחת מעבר למידה שנקבעה, לפי מה שהוא צריך כדי להשלים את נפשו.

בהסתמך על הזוהר מסביר אדמו"ר הזקן שימיו של האדם מוקצבים לו מן השמים בדיוק לפי מה שנחוץ להשלמת נפשו, בלי שעה אחת מיותרת. לכן אסור לבזבז שום יום, ואף לא שעה.

ומזה יתבונן המשכיל להיות ממארי דחושבנא לחשוב כל המחשבות והדבורים והמעשים דבר יום ביומו.

ומכך יתבונן האדם המשכיל, ויהיה מבעלי החשבון, לחשוב על כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו — כל יום ביומו.

מכאן ילמד האדם המשכיל להיות מבעלי החשבון ולבחון כל מחשבה, דיבור ומעשה של כל יום — באותו יום.

17 והנה הימים הם בחינת לבושים והם לבושי התורה והמצוות שלומד ועושה בכל יום. ובלבושים אלו

יכול האדם לקבל גלוי אלהותו ית' ואהוי"ר הנמשכים מארץ עליונה בתוספת אורה

והנה, הימים הם בחינת לבושים — לבושי התורה והמצוות שהוא לומד ומקיים בכל יום. בלבושים אלה יכול האדם לקבל גילוי אלקותו ית', וכן אהבה ויראה הנמשכות מן הארץ העליונה בתוספת אור.

ה"ימים" הם לבושים: התורה שהאדם לומד והמצוות שהוא מקיים בכל יום. באמצעות לבושים אלה הוא יכול לקבל גילוי אלקות, וכן אהבה ויראה מן הארץ העליונה, בתוספת אור.

כי אף שלומד פשטי התורה ואינו מגיע לו מזה שום אהוי"ר בשעת מעשה מ"מ הרי התורה אור זרוע⁶⁷ בארץ עליונה ומשם תצמיח צדקה ורב חסד דהיינו בחי' אהבה רבה על נפשות ישראל להאיר להם בלבושים אלו.

שהרי אף שהוא לומד את פשטי התורה, ואינו מתעורר מכך כלל לאהבה ויראה בשעת הלימוד, מכל מקום התורה היא "אור זרוע" בארץ העליונה, ומשם יצמחו צדקה ורב חסד — כלומר, בחינת אהבה רבה לנשמות ישראל, שתאיר להן בלבושים אלה.

גם כשהאדם לומד את פשט התורה ואינו חש אהבה או יראה באותה שעה, התורה היא "אור זרוע" בארץ העליונה. משם צומחים "צדקה ורב חסד" — אהבתו הגדולה של ה' לנשמות ישראל, המאירה בהמשך בלבושים אלה.

18 וזהו את מספר ימיך אמלא.^{68,69} פ"י כי הנה בחיי הימים עצמן שהן הלבושים מוטל עליך לעשותן ומספר ימיך הוא אור שבתוך הימים⁷⁰ כמ"ש בזהר ע"פ השמים מספרים.^{71,72,73}

וזהו "את מספר ימיך אמלא". כלומר, עליך מוטל ליצור את בחינת הימים עצמם, שהם הלבושים; ואילו "מספר ימיך" הוא האור שבתוך הימים, כמו שנאמר בזהר על הפסוק "השמים מספרים".

כעת מתבאר סופו של הפסוק. יצירת ה"ימים" עצמם, שהם הלבושים של התורה והמצוות, מוטלת על האדם; ואילו "מספר ימיך" הוא האור שבתוך הימים, כפי שהזהר מסביר את המילים "השמים מספרים".

ופ"י מנהרין ומנצצין כספירין ובחיי מספר זה עלי למלאותו שיאיר עליך מכח הצומח שבארץ החיים. פירוש: "מאירים ומנצצים כספירים". ועלי למלא בחינה זו של "מספר", כדי שתאיר עליך מכוח הצמיחה שבארץ החיים.

הזהר מפרש את "מספרים" במשמעות של "מאירים ומנצצים כספירים". האור הפנימי הזה, ה"מספר", הוא מה שה' מבטיח למלא — "אמלא" — כדי שיאיר באדם מכוח הצמיחה שבארץ החיים.

קטע 8 • 19-20

הסרת המחלה

19 וכן בענין סור מרע אמר והסירותי מחלה מקרבך.⁷⁴ פ"י המחלה אשר נדבקה ונשרשה בקרבך. וכך גם בעניין "סור מרע" נאמר: "והסירותי מחלה מקרבך", כלומר, המחלה שנדבקה בך והשתרשה בתוכך.

לאחר שביאר את ההבטחות על אהבה, יראה והימים, העוסקות בעשיית טוב, פונה אדמו"ר הזקן ל"סור מרע", המופיע בפסוק שקדם לכך: "והסירותי מחלה מקרבך". המחלה המדוברת היא כזו שנדבקה באדם והשתרשה בתוכו.

והוא ענין מארז"ל ד' מתו בעטיו של נחש^{75,76} שאע"פ שהם צדיקים גמורים מ"מ נשאר בהם עדיין איזה שמץ מזוהמת הנחש שלא יכלו להסירו מכל וכל.

וזהו ענין מאמר חז"ל: "ארבעה מתו בעטיו של נחש": אף שהיו צדיקים גמורים, בכל זאת נותר בהם עדיין שמץ מזוהמת הנחש, שלא יכלו להסיר לגמרי.

זוהי זוהמת הנחש שנותרה אפילו באותם ארבעה ש"מתו בעטיו של נחש" — צדיקים גמורים שמתו רק משום שהמוות נכנס לעולם בעקבות עצת הנחש. גם בהם נותר ממנה שמץ, שלא יכלו להסיר לגמרי.

20 והוא עיקר נקודת קליפת גסות הרוח שנעשה בטבע האדם בחטאו מעץ הדעת טוב ורע דהיינו שרואה אי"ע ומכיר חסרונו⁷⁷ או יודע שזה טוב לו.

זהו עיקרה של נקודת קליפת הגאווה שנכנסה לטבע האדם בעקבות חטאו בעץ הדעת טוב ורע: האדם רואה את עצמו ומכיר במה שחסר לו, או יודע מה טוב עבורו.

השארית הזאת היא הליכה של קליפת הגאווה שנכנסה לטבע האדם עם החטא בעץ הדעת: האדם רואה את עצמו, מודע למה שחסר לו או למה שטוב עבורו.

כמ"ש ותרם האשה כי טוב⁷⁸ העץ למאכל וגו' וזהו שרש הזוהמא ומקור לכל התאוות והעבירות כי בוחר בזה לטובתו או לרעתו.

כמו שכתוב: "ותרם האשה כי טוב העץ למאכל וגו'". זהו שורש הזוהמא ומקור כל התאוות והחטאים, שכן האדם בוחר על פי מה שטוב לו או מזיק לו.

מקורה של התופעה הוא בפסוק "ותרם האשה כי טוב העץ למאכל": בפעם הראשונה נבחן דבר לפי השאלה אם הוא טוב לאדם עצמו. ההתייחסות העצמית הזאת היא שורש הזוהמא ומקור כל התאוות והחטאים, שכן האדם בוחר מכאן ואילך לפי מה שמועיל לו או מזיק לו.

משא"כ קודם החטא היו ערומים כדכתיב מי הגיד לך⁷⁹ כו' כי לא⁸⁰ היו מרגישים שום הרגש חסרונם או טובה לעצמו רק שהיו משיגים גלוי אלהותו ית' וד"ל:

אבל לפני החטא לא היה כך: הם היו ערומים, כמו שכתוב: "מי הגיד לך" וגו', שכן הם לא חשו כלל בחיסרון שלהם או במה שטוב להם; הם השיגו רק את גילוי אלקותו יתברך. ודברים אלה מספיקים למבין.

לפני החטא אדם וחוה היו "עירומים", כפי שמשמע משאלת ה' "מי הגיד לך..." שכן הם לא חשו בחיסרון או בטוב משל עצמם, אלא רק בגילוי האלקות. המאמר מסיים במילים "ודברים אלה מספיקים למבין"; המודעות העצמית המתוארת כאן היא אותו "אני" שחסם את הכלי בפסקה 9.

בעבודה

אל תנסה לייצר אהבה ויראה: התבונן בה', שלפניו הכול כלא, עד שהדבר מתקבע ונחוה בשכלך, ודע שהרגש האמיתי הוא מתנה מאת ה' למעלה. עשה את עצמך כלי ריק: שים לב לכל "אני רוצה" ולכל "אני", שבו את תחושת העצמי שלך, ועשה גם דברים מותרים בלי שהלב יהיה נתון בהם. התפלל במסירות נפש ובדמעות, כדי לעורר את רחמיו הרבים של ה'. עבודתך צריכה להיות יציבה, וכל יום שלם: היה מ"בעלי חשבון", הבדקים את מחשבותיהם, דיבוריהם ומעשיהם של כל יום, והמשך ללמוד גם כשאינך מרגיש דבר, שכן התורה הזאת היא אור ורוע למעלה.

שאלות לשיחה

1. מדוע עומד המאמר על כך שאהבה ויראה הן מתנה מאת ה', וכיצד הדבר משנה את מה שעל האדם לעשות בפועל בתפילה ובלימוד?
2. מה ההבדל בין "מי שמשכלת את ולדיה" לבין מי שהיא "עקרה", וכיצד כל אחת מהן נראית בחייו הפנימיים של האדם?
3. כיצד ייתכן שאדם שכבר נעשה עניו מחמת נסיבות חייו עדיין אינו כלי ריק, ומה פירוש לעשות דברים מותרים "בלי הלב"?
4. מדוע התנשאותו של ה' מעל כל העולמות צריכה להגדיל את רחמיו, ולא להרחיק אותו?
5. אם לימוד תורה בלי רגש הוא "אור זרוע" למעלה, מה פירוש הדבר ביחס לימים שבהם הלימוד מרגיש יבש?

הערות

פסוקה 1

1 יש למעלה בחיי ארץ החיים

באור התורה על נביאים וכתובים מוסיף כאן הצמח צדק ש"ארץ החיים" היא מלכות דאצילות, ומציין שלושה דברים נקראים "חיים".

הערת קה"ת

באוה"ת נ"ך כרך א ע' תיד מוסיף "שהיא מלי דאצי". כי ג' דברים נקראים חיים".

2 וחי בהם חיים אמיתיים

בפרשת כי תצא מפרש אדמו"ר הזקן את הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם": האדם "עושה" אותם למצוות, ו"חי בהם" בכך שהוא ממשיך לתוכנם חיים מחיי החיים; זהו "עושה רצונו של מקום" — המשכת רצונו, שלמעלה מ"מקום", אל תוך המקום.

Song of Songs 2:1 שיר השירים ב':א

אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים:

I am a rose of Sharon, A lily of the valleys

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה לקו"ת תצא מ, ג. שה"ש ב, א. באוה"ת מג"א ע' ע' מא ואילך בפ"י הפסוק. ובאוה"ת אחרי ע' עט. אוה"ת שמות כרך ז ע' ב'תשכט.

3 לא תהי משכלה

הערת קה"ת מתארכת את המאמר לשבת פרשת משפטים, שבת מברכים אדר, תקנ"ז (1797), ומפנה לקובץ זה של מאמריו הקצרים של אדמו"ר הזקן, עמ' 618.

הערת קה"ת

המאמר נאמר בשבת משפטים ש"מ אדר תקנ"ז — ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תריח. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר ז"ע. המאמר עם הגהות באוה"ת משפטים ע' אירמח. אירסב. ב'תשכט. ב'תשלב. המאמר נזכר בלקו"ת במדבר ו, ג. אוה"ת פנחס ע' אירא בענין השמים מספרים.

4 לא תהי משכלה

"לא תהיה משכלה ועקרה בארצך; את מספר ימיך אמלא." המאמר קורא את המחצית הראשונה כהבטחה לאהבה ויראה שיתמידו (פסוקה 7), ואת המחצית השנייה כאור שבתוך ימי האדם (פסוקה 18).

Exodus 23:26 שמות כ"ג:כ"ו

לֹא תִהְיֶה מְשֻׁכָּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא:

None shall miscarry, nor be barren, in thy land; the number of thy days I will fulfil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כג, כו.

פסוקה 2

5 אם לא יהי צמח האדמה ח"ו

שם מביא הצמח צדק את המדרש (ויקרא רבה, תחילת פרק כב) על "מלך לשדה נעבד": אפילו מלך שמושל מקצה העולם ועד קצהו תלוי בשדה; אם עובדים את האדמה יש תוצרת, ואם לא — אין כלום.

הערת קה"ת

6 ארץ החיים העליונה

באוה"ת שמות שם ע' ב'תשכט מציין "וכמ"ש במד"ר פ' אחרי ר"פ כב ע"פ מלך לשדה נעבד אפילו הוא מלך ושליט מסוף העולם עד סופו לשדה נעבד עבדת ארעא או לא עבדת ארעא ולא כלום". ע"ש.

הערת קה"ת

בלקו"ת פינחס עט, ב מציין לכאן.

7 בארצות החיים

"אתהלך לפני ה' בארצות החיים." את המילה "ארצות" בלשון רבים מפרשים ככנסת ישראל שלמעלה וככנסת ישראל שלמטה.

Psalms 116:9 תהילים קט"ז:ט

אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:

I shall walk before the L-RD In the lands of the living

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קטז, ט.

8 (ומ"ש . . במחשבה)

בכתב היד הקטע הזה מופיע כחלק מן הרצף, ולא בסוגריים.

הערת קה"ת

בבוקר 2061 נכתב בלא מוסגר. באוה"ת שם: עכ"ל הרי"ל.

9 אין כח צמיחתה מצד עצמה

איגרת הקודש, סימן כ, מסבירה שכוחה של האדמה להצמיח צמחים יש מאין, שנה אחר שנה, נובע מאור אין סוף; מה שצומח באמצעות זריעה ונטיעה עדיף בהרבה על מה שצומח מאליו, ומכאן אפשר להבין כיצד עבודת האדם ממשיכה אורות עליונים אל העולמות.

הערת קה"ת

ראה אגה"ק ס"י כ (קלב, א). ובלקו"ת פינחס עט, סע"ב.

10 כך החיים הרוחניים

הצמח צדק מצטט את הקטע הזה באור התורה על פרשת שמות.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פ' שמות ע' פז.

"הון לא יועיל ביום עברה, אך צדקה תציל ממוות." אדמו"ר הזקן שואל את המילים הפותחות של הפסוק: אין תועלת בעושר אם הארץ אינה מצמיחה דבר.

Proverbs 11:4 משלי י"א:ד

לֹא־יִוָּעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבָרָה וְצִדְקָה תִּצְלֵחַ מִמּוֹת:

Riches profit not in the day of wrath; But righteousness de-livereth from death

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

12 אור ורוע לצדיק

"אור ורוע לצדיק, ולישרי לב שמחה". אדמו"ר הזקן מפרש את ה"אור" כאהבה ה' הזורעה בארץ העליונה (פסוקה 4).

Psalms 97:11 תהלים צ"ז:יא

אור ורע לצדיק ולישרי לב שמחה:

Light is sown for the righteous, And gladness for the upright in heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צז, יא.

13 ועמך כולם צדיקים

"ועמך כולם צדיקים, לעולם יירשו ארץ". פסוק זה מראה שה"צדיק" שאור נורע עבורו כולל כל יהודי.

Isaiah 60:21 ישעיהו ס"כ:א

ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

Thy people also shall be all righteous, They shall inherit the land for ever; The branch of My planting, the work of My hands, Wherein I glory

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיהו ס, כא.

14 מדרגת צדיק אמיני שנתבאר במ"א

בנוסח אור התורה כתוב "נתבאר בלקוטי אמרים" (התניא), במקום "נתבאר במקום אחר".

הערת קה"ת

באוה"ת משפטים ע' ארנב: "שנתבאר בלק"א". פ"א.

15 ואינו שם התואר . . ורשע לא קאמר

בכתב היד הזה המשפט על תואר הצדיק מופיע בסוגריים, כהערת אגב.

הערת קה"ת

בבזר 1174 נכתב זה בתוך סוגריים.

16 צדיק ורשע לא קאמר

הגמרא שם מפרשת "צדיק ורע לו" כ"צדיק שאינו גמור", כך שהשם צדיק משמש גם למי שאינו בדרגה השלמה. מהדורת קה"ת מצטטת זאת כאן, ומפנה גם למפרשים על התניא, פרק 1, שם מובא המאמר "צדיק ורשע לא קאמר".

Berakhot 7a:25-26 ברכות ז' א"כ"ה-כ"ו

... משה, צדיק וטוב לו — צדיק בן צדיק. צדיק ורע לו — צדיק בן רשע. רשע וטוב לו — רשע בן צדיק. רשע ורע לו — רשע בן רשע. אמר מר: צדיק וטוב לו — צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו — צדיק בן רשע. איני? והא קתיב: "פקד עון אבות על בנים", וקתיב: "ובנים לא יומתו על אבות", ורמינן קראי אהדדי,

Show me now Thy ways" (ibid. 5:13). Moses said before" Him, "L-rd of the Universe, why is there a righteous man enjoying prosperity and a righteous man afflicted with adversity? Why is there a wicked man enjoying prosperity and a wicked man afflicted with adversity?" He answered him, "Moses, the righteous man who enjoys prosperity is the son of a righteous father ; the righteous man who is afflicted with

adversity is the son of a wicked father ; the wicked man who ... enjoys prosperity is the son of

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות ז, א. וראה בליקוט פ"י — חסידות לתניא פרק א.

פסוקה 4

17 ורוע בארץ החיים לצדיק

הנוסח באור התורה הוא "ורוע בארץ לצדיק", בלי המילים "החיים".

הערת קה"ת

באוה"ת ע' ביתשל (הנדפס מגוכתי"ק הצ"צ): "ורוע בארץ לצדיק".

18 פ"י להיות צדיק ומקושר בה' לדבקה בו

שם מציע הצמח צדק הסבר נוסף ל"לצדיק": זריעה זו של אהבה ויראה נמשכת אל הארץ העליונה באמצעות יוסף הצדיק, ומשם אל נשמת האדם.

הערת קה"ת

באוה"ת ע' ביתשל: "פ"י לצדיק י"ל שזריעה אה"ר זו נמשך בארץ העליונה ע"י יוסף הצדיק ומשם נמשך לנפש האדם". ע"ש.

פסוקה 5

19 ועבדתם את הוי' אלקיכם

"ועבדתם את הוי' אלקיכם, וברך את לחמך ואת מימך, והסירותי מחלה מקרבך". זהו הפסוק שלפני הפסוק שבמאמר, ומילותיו האחרונות נידונות בפסוקה 19.

Exodus 23:25 שמות כ"ג:כ"ה

וְעַבַּדְתֶּם אֶת הָאֱלֹהִים וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסַּרְתִּי מִקֶּרְבְּךָ:

And ye shall serve the L-RD your G-d, and He will bless thy bread, and thy water; and I will take sickness away from the midst of thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כג, כה.

20 ואם צדקת מה תתן לו

דברי אליהוא לאיוב: "אם צדקת מה תתן לו, או מה מידך יקח?" הם מלמדים שה' אינו זקוק לדבר מעבודתו.

Job 35:7 איוב ל"ה:ז

אִם־צִדְקַת מֶה־תִּתֶּן־לוֹ אוֹ מֶה־מִּידְךָ יִקַּח:

If thou be righteous, what givest thou Him? Or what receiveveth He of thy hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לה, ז.

21 אלא הענין . . גילוי אלקותו ית' ממש

הערת קה"ת מפנה לדיון מקביל ב"אור התורה" של הצמח צדק על שמות, בעניין הפירוש לעבוד את ה"הוי' אלקיכם".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת שמות כרך ו ע' אירלב.

22 ואני ה' לא שנית

"כי אני ה' לא שנית". פסוק זה מלמד שהו"י הוא למעלה מכל שינוי, ולכן הבריאה אינה מוסיפה לו דבר.

Malachi 3:6 מלאכי ג':

כי אני ה' לא שנית ואתם בני־יעקב לא כלייתם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ו.

פסוקה 6

23 סדר כל השבחים אלקי אברהם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בתפלת שמו"ע.

24 אלהי אברהם כו' הגדול כו'

הברכה הראשונה של תפילת העמידה: "...אלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב, האל הגדול הגיבור והנורא...". אדמו"ר הזקן מפרש את השבחים האלה כביטוי לגדולתו של הקב"ה היוודת כדי להתייחס לאדם.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Amidah, Patriarchs

3 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, עמידה, אבות ג'

ברוך אתה ה' אלקינו ואלקי אבותינו אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה:

Blessed contains eighteen expressions of praise which parallel the Eighteen Benedictions. are You, Adonoy, our G-d, and G-d of our fathers, G-d of Abraham, G-d of Isaac, and G-d of Jacob, the Almighty, the Great, the Powerful, the Awesome, most high Almighty, Who bestows beneficent kindness, Who possesses everything, Who remembers the piety of the Patriarchs, and Who brings a redeemer to their children's children, for the sake of His Name, with love

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

25 במקום שאתה מוצא גדולתו

רבי יוחנן: "בכל מקום שאתה מוצא את גבורתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא את ענוותנותו", כפי שמוכח מן התורה, הנביאים והכתובים. אדמו"ר הזקן מיישם זאת על כך ש"גדולתו" של הקב"ה ביחס לעולמות היא עצמה ענווה.

Megillah 31a:12-13 מגילה ל"א א:י"ב-י"ג

אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא, אתה מוצא ענוותנותו. דבר זה כתוב בתורה, ושנוי בנביאים, ומשולש בכתובים. כתוב בתורה: "פי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים", וכתוב בתריה: "עושה משפט יתום ואלמנה". שנוי בנביאים: "כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש וגו'", וכתוב בתריה: "ואת דבא ושפל רוח", משולש בכתובים, דכתיב: "סולו לרוכב בערבות בקה שמו", וכתוב בתריה: "אבי יתומים..."

Yohanan said: Wherever you find [mentioned in the Bible] the power of the Holy One, blessed be He, you also find his humility. This fact is stated in the Torah, repeated in the

Prophets, and stated a third time in the [Sacred] Writings. It is written in the Torah, "For the L-rd your G-d, He is the G-d of gods and L-rd of lords," and it says immediately afterwards, "He executes justice for the orphan and widow" (Deuteronomy 10:17). It is repeated in the Prophets: "For ... thus said He who

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

הערת קה"ת

מגילה לא, א. נסמן לעיל טז, א.

פסוקה 7

26 נולדה ונתעוררה

פרק 4 מתאר את היראה והאהבה, עם "תולדותיהן וענפיהן", כמידות הנפש המתלבשות בקיום המצוות: האהבה היא שורש מצוות עשה והיראה — שורש מצוות לא תעשה. הביטוי "נולדות ומתעוררות" מופיע עוד קודם, בפרק 3, שבו התבוננות בגדולת ה' מולידה יראה ואהבה.

הערת קה"ת

ראה תניא פרק ד.

27 זכר חסדו

"הוא זכר את חסדו ואת נאמנותו לבית ישראל". המילה "זכר" פירושה גם "זכר" במובן של זכר, ולכן הפסוק קושר בין חסד ואהבה לבין הבחינה הזכרית.

Psalms 98:3 תהילים צ"ח:ג

זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כלי־אפס־ארץ את ישועת אלקינו:

He hath remembered His mercy and His faithfulness toward the house of Israel; All the ends of the earth have seen the salvation of our G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צח, ג.

28 בת תחלה סימן יפה לבנים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בבא בתרא קמא, א.

29 בת תחלה סימן יפה לבנים

רב חסדא: "בת תחילה — סימן יפה לבנים". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על יראה, ה"בת", שצריכה לבוא לפני אהבה, ה"בן".

Bava Batra 141a:4 בבא בתרא קמ"א א:ד'

ושמואל אמר: הקא במבכרת עסקינן, וכדרב חסדא — דאמר רב חסדא: בת תחלה — סימן יפה לבנים. איכא דאמרי: דמרביא לאחיהא, ואיכא דאמרי: דלא שלטא בקה עינא בישא. אמר רב חסדא: ולדידי — בנתן עדיפן לי מבני.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

30 זה השער לה'

"זה השער לה', צדיקים יבואו בו". היראה היא השער שדרכו נכנסים לאהבה.

Psalms 118:20 תהילים קי"ח:כ

זה־השער לה' צדיקים יבאו בו:

.This is the gate of the L-RD; The righteous shall enter into it

31 אך הנה יש עוד . . אם לא נטירה מטומאתה

הערת קה"ת מפנה למקומות אלה באור התורה, שבהם נדון במקביל כל הקטע על העקרות השנייה ועל יצירת כלי ריק ונקי (פסקאות 8-10).

הערת קה"ת

ראה אוה"ת דרושים לר"ה ע' אישכד. אוה"ת שה"ש ע' תפט. סה"מ תרל"ג ח"א ע' עג.

32 אין לה ולד אפי' בית ולד

"ושרי עקרה; אין לה ולד". חז"ל דורשים את המילים הנוספות "אין לה ולד", ורואים בהן אמירה שמעבר לכך שהייתה עקרה.

Genesis 11:30 בראשית י"א:ל'

ותהי שרי עקרה אין לה ולד:

.And Sarai was barren; she had no child

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Yevamot 64a יבמות ס"ד א

הערת קה"ת

בראשית יא, ל. יבמות סד, א. בלקו"ת חקת סב, ד מציין לכאן. ראה אוה"ת בראשית כרך ד תשנח, א.

33 אפי' בית ולד אין לה

רב נחמן, בשם רבה בר אבוח, מפרש "אין לה ולד": "אפילו בית ולד אין לה"; ממש לפני כן (64a), רבי אמי אומר שאברהם ושרה היו טומטומין.

Yevamot 64b:2-3 יבמות ס"ד ב:ב-ג'

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: שרה אמנו אילנית היתה, שנאמר: "ותהי שרי עקרה אין לה ולד", אפילו בית ולד אין לה. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: לא שנו אלא בדורות הראשונים, ששנותיהן מרובות. אבל בדורות האחרונים, ששנותיהן מועטות — שתי שנים ומחצה, כנגד שלשה עיבורים. רבה אמר רב נחמן: שלש שנים, כנגד שלש פקידות. דאמר מר: בראש השנה נפקדו שרה רחל ורחל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

34 שאין לו כלי מחזיק

ביאורי הצמח צדק לווהר, שאליהם מפנה ההערה בעניין אדם שחסר לו כלי שיחזיק את האמת.

הערת קה"ת

ראה ביאורו"ז להצ"צ כרך א ע' רצה.

35 כניי נקי כוס ישועות

מאמר של אדמו"ר האמצעי, שאליו מפנה ההערה כמקום נוסף שבו כנסת ישראל נקראת "כוס ישועות".

הערת קה"ת

ראה גם מאמרי אדה"א בראשית ע' רפ.

36 כוס ישועות

"כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". אדמו"ר חזק מחיל את "הכוס" על כנסת ישראל, ככלי לחסדים העליונים.

Psalms 116:13 תהילים קט"ז:י"ג

כוס־ישועות אשא ובשם ה' אקרא:

I will lift up the cup of salvation, And call upon the name of
the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 והנה העצה לעשות כלי ריקן

הערת קה"ת מפנה לאור התורה על הנביאים והכתובים, בעניין העצה הזאת להפוך את האדם לכלי ריק.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת נ"ך ע' תשנו.

38 לב נשבר ונדכה

"לב נשבר ונדכה, ה', לא תבוה." אדמו"ר חזקן מציג את הלב הנשבר כדרך להפוך לכלי ריק.

Psalms 51:19 תהילים נ"א:י"ט

ובחי אלקים רוח נשברה לב־נשבר ונדכה אלקים לא תבוה:

The sacrifices of G-d are a broken spirit; a broken and a con-
trite heart, O G-d, Thou wilt not despise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נא, יט.

39 אשכון את דכא

"אני שוכן במרום ובקדושה, וגם עם דכא ושפל רוח." ה' שוכן עם מי שהשפיל את עצמו והפך לריק.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת־דכא ושפל־רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eter-
nity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place,
With him also that is of a contrite and humble spirit, To re-
vive the spirit of the humble, And to revive the heart of the
contrite ones

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נז, טו.

40 כוס של ברכה

בין הדברים שנאמרו על כוס של ברכה הוא שהיא טעונה הדחה ושיטיפה, ושנינו: הדחה מבפנים ושיטיפה מבחוץ. אדמו"ר חזקן מפרש את ההדחה הפנימית כזיכור הלב.

Berakhot 51a:13 ברכות נ"א א:י"ג

אמר רבי ישמעאל בן אלישע: שלשה דברים סח לי סוריאלי שר הפנים: אל תטול חלוקה בשחרית מיד השמש ותלבש. ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ידיו. ואל תחזיר כוס אספרגוס אלא למי שנתנו לה — מפני שתתקפית, ואמרי לה, אסתלגנית של מלאכי חבלה מצפין לו לאדם, ואומרים: אימתי יבא אדם לידי אחד מדברים הללו וילכד.

R. Ishmael b. Elisha said : Three things Suriel, the Prince of
the Presence, related to me: Do not take thy shirt in the
morning from the hand of the attendant and put it on; do not
let thy hands be washed by one who has not washed his own
; and do not return the cup of asparagus-beverage except to
him who handed it to thee, because a band of demons (an-

46 ולחנה אין ילדים

"לפנינה היו ילדים, ואילו לחנה לא היו ילדים". חנה, האישה העקרה, מסמלת את כנסת ישראל כאשר אינה מולידה אהבה ויראה.

I Samuel 1:2 שמואל א א:ב

וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שָׁם אַחַת חָנָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיט פִּנְנָה וַיְהִי לְפִנְנָה יְלָדִים וְלַחְנָה אֵין יְלָדִים:

And he had two wives: the name of the one was Hannah, and the name of the other Peninnah; and Peninnah had children, but Hannah had no children

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל א א, ג.

47 אני ה' לא שנית

"כי אני, הוי', לא שנית". התהוות העולמות אינה מחוללת שינוי בה', שלגביו אין הם נחשבים למציאות.

Malachi 3:6 מלאכי ג:ו

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֹׁנֵיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא כִלִּיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ו.

48 עד שלא נברא העולם

על הפסוק "אני הוי' הוא שמי" מסביר אדמו"ר הזקן שלפני הבריאה היו "הוא ושמו בלבד", ופירוש "בלבד" הוא בהעלם; כדי שהוי' יתגלה, נמשכו טובו ורחמיו הגדולים — רחמים שלמעלה מאצילות, הרחק למעלה מהשתלשלות, ללא שיעור והשוואה.

הערת קה"ת

ראה גם לעיל סג, ב ובמ"מ לשם.

49 "עד שלא נברא העולם היה הקדוש ברוך הוא ושמו הגדול בלבד" (כך בנוסח שבספריא). אדמו"ר הזקן מפרש שהכוונה היא שלפני הבריאה השם לא פעל כבורא; היה רק ה'.

Pirkei DeRabbi Eliezer 3:2 פרקי דרבי אליעזר ג:ב

עד שלא נברא העולם, היה הקדוש ברוך הוא ושמו הגדול בלבד, ונעלה במחשבה לברא את העולם, והיה מחריט את העולם לפניו ולא היה עומד. משלו משל, למה הדבר דומה? למלך שהוא רוצה לבנות פלטרים שלו, אם אינו מחריט בארץ יסודותיו ומוקצאיו ומוצאיו, אינו מתחיל לבנות, כך הקדוש ברוך הוא החריט לפניו את העולם ולא היה עומד עד שברא את התשובה.

Before the world was created, the Holy One, blessed be He, with His Name alone existed, and the thought arose in Him to create the world. He began to trace (the foundations of) the world before Himself, but it would not stand. They told a parable, To what is the matter like? To a king who wishes to build a palace for himself. If he had not traced in the earth its foundations, its exits and its entrances, he does not begin ... to build. Likewise the Holy One, blessed be

Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain) • Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain)

other version : a company of angels of destruction) lies in ... wait for a man, saying, "When will

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות נא, א. שו"ע או"ח סי' קפג.

41 כוס של ברכה צריך הדחה מבפנים

ההלכה לגבי הכוס שעליה אומרים ברכת המזון היא שהיא טעונה הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ, אלא אם כן היא כבר נקיייה.

Shulchan Arukh, Orach Chayim 183:1 שולחן ערוך, אורח חיים קפ"ג:א

המברך איך יתנהג בכוס של בהמ"ז. ובו יב סעיפים: כוס של ברכה טעון הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ ואם הוא נקי ואין בו שיורי כוסות אינו צריך:

Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain)

42 אפשר — בלא לב

הצמח צדק מסביר שאף שהאדם צריך לאכול, לשתות ולעסוק בעניינים גשמיים נוספים, עליו לעשות זאת "בלי לב"; כלומר, הידיעה עליהם אינה צריכה להזיז אותו בפנימיותו.

הערת קה"ת

"היינו הגם שהאדם מוכרח לאכילה ושתי ושאר דברים הגשמיים אלא שצ"ל בלא לב ולב, היינו שהידיעה לא תפעול בו הזזה עצמית" — אוה"ת בראשית כרך ו תתרנ"ו, ב.

פסקה 11

43 ותתפלל חנה על ה'

"היא הייתה מרת נפש, והתפללה אל ה' ובכתה בכי רב". חנה, שלא היו לה ילדים, מתפללת לכן בשילה; המאמר מפרש את תפילתה ואת בכייה כתרופה לנפש עקרה.

I Samuel 1:10 שמואל א א:י

וְהָיָא מֶרֶת נֶפֶשׁ וְתַתְּפִלָּל עַל־ה' וּבְכָה תִּבְכֶּה:

and she was in bitterness of soul—and prayed unto the L-RD, and wept sore

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל א א, י.

44 כי הנה כניי

הערת קה"ת מפנה לאור התורה על עקב, העוסק בבחינות ובשמות השונים של כנסת ישראל.

הערת קה"ת

ע"י אוה"ת פ' עקב ע' תרג.

פסקה 12

45 שאינה מולדת אהבה ויראה

לפני שהוא מבאר את "וארשתיך לי לעולם", אדמו"ר הזקן מפנה למאמר זה: כשכנסת ישראל עקרה ואינה מולידה אהבה ויראה, העצה היא "ותתפלל חנה על הוי"י — למעלה ממדרגת שם הוי"י.

הערת קה"ת

בלקו"ת במדבר ח, ד מציין לכאן.

50 הי הקב"ה

הערת קה"ת מציינת שגם פרס רימונים מביא את המאמר הזה בנוסח "הקדוש ברוך הוא היה", כפי שמופיע במאמר זה.

הערת קה"ת

כ"ה גם בפרס שער עצמות וכלים פ"ח. וראה הלשון לעיל יד, א: "הי הוא ושמך בלבד". וכן הלשון ברוב המקומות. ובלקו"ת בהר מא, ג: ושמו הגדול בלבד.

51 נשגב שמו לבדו

"יהללו את שם ה', כי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ ושמים". את המילה "נשגב" מפרשים כריחוק מוחלט מן העולמות, המקבילים רק את הודו.

Psalms 148:13 תהילים קמ"ח:י"ג

יהללו את־שם ה' כי־נשגב שמו לבדו הודו על־ארץ ושמים:

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is exalted; His glory is above the earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 וירם קרן לעמו

"וירם קרן לעמו... לבני ישראל עם קרובו". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כקרבת ישראל אל ה' עצמו, למעלה מן ההוד שמחיה את העולמות.

Psalms 148:14 תהילים קמ"ח:י"ד

וירם קרן לעמו תהלה לכל־חסידיו לבני ישראל עם קרבו הלה־קה:

And He hath lifted up a horn for His people, A praise for all His saints, Even for the children of Israel, a people near unto Him. Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 13

53 נפשי אויתך

"נפשי נכספת אליך בלילה; רוחי בקרבי מבקשת אותך עם שחר." הוזהר מפרש זאת כאהבתו של מי שאוהב את ה' כנפשו שלו.

Isaiah 26:9 ישעיהו כ"ו:ט

נפשי אויתך בלילה אִרְחוּי בקרבי אֲשַׁחֲרֶךְ כִּי כַאֲשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ לְאַרְץ צֶדֶק לְמַדּוּ יִשְׁכְּבִי תָבֵל:

With my soul have I desired Thee in the night; Yea, with my spirit within me have I sought Thee earnestly; For when Thy judgments are in the earth, The inhabitants of the world learn righteousness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

54 כמ"ש בוהר ע"פ נפשי אויתך כו' כמ"ש במ"א

דיון הוזהר על "נפשי נכספת אליך", שאליו מפנה הערת קה"ת: לאהוב את ה' באהבת נפש ורוח, ולהידבק בו.

Zohar III, 67a זח"ג סו, א

Tanya, Likkutei Amarim 44:4 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"ד:ד'

והיינו, מה שכתב הוזהר על פסוק: "נפשי אויתך בלילה וגו'" - "ידרחים לקודש־אִרְחוּי־הוא רחימותא דנפשא ורוחא כמה דאתדבקו אילין בגופא וגופא רחים לון וכו". וזהו שכתוב: "נפשי אויתך", כלומר, מפני שאִתָּה ה' "נפשי" וחי האמתים, לך - "אויתך", פירוש, שאני מתאנה ותאב לך כאדם המתאנה לחי נפשו, וכשהוא חלש

ומעונה - מתאנה ותאב שתשוב נפשו אליו, וכן כשהוא הולך לישן - מתאנה ופזץ שתשוב נפשו אליו ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה זח"ג סו, א ואילך. ראה שער היחוד והאמונה בחנוך לנער. וראה תניא פמ"ד. וראה גם לעיל לו, ב.

55 במסירת נפש בפ"ע

אור התורה גורס "במסירות נפש בפועל ממש", במקום "כשלעצמה" שבנוסח זה.

הערת קה"ת

באוה"ת משפטים ע' אירנט: במס"נ בפ"מ.

פסוקה 14

56 בכה בתכה

"והיא התפללה על ה', ובכתה בכי רב". הקריאה הכפולה של פועל הכני מתפרשת כמעוררת רחמים גדולים.

I Samuel 1:10 שמואל א א:י'

והיא מרת נפש ותתפלל על־ה' ובכה בתכה:

and she was in bitterness of soul—and prayed unto the L-RD, and wept sore

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

57 המלך המרומם לבדו

מהברכה הראשונה שלפני קריאת שמע של שחרית: "המלך המרומם לבדו מאז... והמתנשא מימות עולם; אלקי עולם, ברחמיך הרבים, רחם עלינו". אדמו"ר הזקן קורא את סדר הדברים כך: מכיון שה' נשגב מעל העולמות, רחמיו עליהם גדולים.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, First Blessing before Shema 2-3 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, יוצר אור ב-ג'

המאיר לארץ ולדורים עליה ברחמים ובטובו מחדש בכל־יום תמיד מעשה בראשית: מה־רבו מעשיך | ה' כלם בַּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ מְלָאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָה: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמֵם לְבָדּוּ מְאֹד. הַמְשַׁבֵּחַ וְהַמְפָּאֵר וְהַמְתַּנְשֵׂא מִיָּמֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֵיךָ הַרְבִּים רַחֵם עָלֵינוּ אֲדוֹן עֲזָנוּ צוּר מְשַׁבְּנוּ מְגוֹ יִשְׁעֵנוּ מְשַׁבֵּחַ בְּעֲדָנוּ: אֵל בְּרוּךְ גָּדוֹל דָּעָה הַכִּין וַפְעַל זִהְרֵי חֲמָה: טוֹב צַר כְּבוֹד לְשִׁמּוֹ מְאֹרֹת נֵתָן סְבִיבוֹת עֲזוֹ: פְּנוֹת צְבָאִיו קְדוּשִׁים רוֹמְמֵי שִׁדְי תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל ...

He illuminates the earth [and provides light] for those who dwell on it, with compassion; and in His goodness renews every day, continually, the work of creation. How many are Your works, Adonoy; You made them all with wisdom, the earth is full of Your possessions. The King Who alone is exalted from then, Who is praised and glorified and uplifted, from the beginning of time. Eternal G-d, in Your abundant mercy, have compassion on us, Master, Who is our strength, ... Rock, Who is our stronghold Shield, of our deliverance

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

58 נשגב שמו לבדו

"כי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ ושמים". כאן הדבר מראה שכל שהי

נשגב יותר, כך גדולים יותר רחמיו.

Psalms 148:13 תהילים קמ"ח:יג

יְהַלְלוּ אֱתֵי-שֵׁם ה' כִּי-נִשְׁגָּב שְׁמוֹ לְבָדוֹ הוֹדוֹ עַל-אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is exalted; His glory is above the earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמח, יג. ראה לעיל נז, ב. ובסה"מ תשי"א ע' יא.

פסוקה 15

59 מגן ישענו משגב בעדנו

אזוה ברכה ממשכיה: "אדון עוזנו, צור משגבנו, מגן ישענו, משגב לנו". אדמו"ר הזקן מפרש את "משגב" ואת "מגן" כאור המקיף, המגן עלינו מפני הכוחות החיצוניים.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, First Blessing before Shema 2 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, יוצר אור ב'

... הַמְשַׁכֵּחַ וְהַמְפַּאֵר וְהַמְתַּנַּשֵּׂא מִימּוֹת עוֹלָם: אֱלֹקֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים רַחֵם עָלֵינוּ אֲדוֹן עֲזוֹנוֹ צוֹר מִשְׁגָּבֵנוּ מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ מִשְׁגָּב בְּעֲדָנוּ: אֵל בְּרוּךְ גָּדוֹל דָּעָה חֲכִין וּפּוֹעֵל זֶהְרֵי חֶמֶה: טוֹב יָצַר כְּבוֹד לְשִׁמּוֹ מְאוֹרוֹת נֶתַן סְבִיבוֹת עָז: פְּנוֹת צְבָאֵיו קְדוּשִׁים רוּחָם יְדִי תְמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד-אֵל וּקְדוּשָׁתוֹ: תִּתְבָּרַךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל-שִׁכְחַת מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ וְעַל-מְאוּרֵי אֹר שְׁעֵשִׂית יִפְאָרוֹךְ סֶלָה:

He illuminates the earth [and provides light] for those who dwell on it, with compassion; and in His goodness renews every day, continually, the work of creation. How many are Your works, Adonoy; You made them all with wisdom, the earth is full of Your possessions. The King Who alone is exalted from then, Who is praised and glorified and uplifted, from the beginning of time. Eternal G-d, in Your abundant mercy, have compassion on us, Master, Who is our strength, ... Rock, Who is our stronghold Shield, of our deliverance
The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

60 המקיף מסמא עיני החיצונים

שם, בהקשר של לימוד התורה, אומר אדמו"ר הזקן שיש להמשיך גם אורות מקיפים, "כי האור המקיף מסמא את עיני החיצונים"; התורה ממשכיה "מזון", ואילו מעשי חסד ממשכים "לבוש" ואור מקיף.

הערת קה"ת

ראה לעיל לד, א. לקו"ת קרח נג, ד. ובכ"מ.

61 ברחמיך הרבים

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Imrei Binah.

הערת קה"ת

ראה לעיל בשלה, סג, ב. אמרי בינה שער הציצית ס"ט בסופו. אוה"ת וארא ע' ביתקעא. סה"מ תשי"א ד"ה אלקי עולם (ע' 27 ואילך). ובכ"מ. לקו"ש חכ"ב ע' 321.

פסוקה 16

62 ואברהם זקן בא בימים

"ואברהם זקן, בא בימים, וה' בירך את אברהם בכל". אדמו"ר הזקן מפרש

את "זקן" כחכמה שנרכשה והתיישבה, המביאה יציבות לכל ימי האדם.

Genesis 24:1 בראשית כ"ד:א

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְה' בֵּרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל:

And Abraham was old, well stricken in age; and the L-RD had blessed Abraham in all things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כד, א.

63 זקן זה שקנה חכמה

הערת קה"ת מפנה לKiddushin 32a למיילים האלה.

Kiddushin 32a קידושין ל"ב א

הערת קה"ת

קידושין לב, א.

64 זקן זה שקנה חכמה

רבי יוסי הגלילי: "אין זקן אלא מי שקנה חכמה". אדמו"ר הזקן נעזר בכך כדי לפרש את "ואברהם זקן" כחכמה שנרכשה והתיישבה.

Kiddushin 32b:8 קידושין ל"ב ב:ח

תנו רבנן: "מפני שיבה תקום" - יכול אפילו מפני זקן אשמאי? תלמוד לומר: "זקן", ואין זקן אלא חכם, שנאמר: "אספה לי שבועים איש מזקני ישראל". רבי יוסי הגלילי אומר: אין זקן אלא מי שקנה חכמה, שנאמר: "הי קנני ראשית דרכי".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

65 בישישים חכמה שדעתם מתיישבת עליהם

"בישישים חכמה ואורך ימים תבונה". המשנה מפרשת זאת על תלמידי חכמים שדעתם מתיישבת יותר עם הגיל.

Job 12:12 איוב י"ב:י"ב

בישישים חכמה ואורך ימים תבונה:

Is wisdom with aged men, And understanding in length of —?days

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב יב, יב. קנים ספ"ג.

66 בישישים חכמה שדעתם מתיישבת עליהם

רבי שמעון בן עקשיא: זקני עמי הארץ, ככל שהם מזדקנים, דעתם מתבלבלת יותר; ואילו זקני תורה דעתם מתיישבת יותר, כמו שנאמר: "בישישים חכמה". אדמו"ר הזקן מחיל יישוב דעת זה על עבודה יציבה שאינה משתנה.

Mishnah Kinnim 3:6 משנה קינים ג:ו

... אָבֵל זָקֵנִי תוֹרָה אֵינֶן כֵּן, אֲלֵא כָּל זֶמֶן שְׂמֻזְקִינֵיו, דְּעָתוֹ מִתְשַׁבֵּת עֲלֵיהֶן, שְׂנֵאֲמַר (שם), בִּישִׁישִׁים חֲכָמָה וְאֶרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה:

If a woman says: "I vow a pair of birds if I give birth to a male child," and she does give birth to a male child, then she must offer up two pairs one for her vow and one for her obligation. If [before she assigned them] she gave them to the priest, and the priest who ought to offer three birds above and one below does not do so, but offers two above and two below, and does not seek guidance, she must she ... bring another bird and

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסוקה 17

67 אור זרוע

"אור זרוע לצדיק". כאן האור הזרוע הוא התורה שאדם לומד, הצומחת בארץ העליונה גם כאשר הוא אינו מרגיש דבר באותה שעה.

Psalms 97:11 תהילים צ"ז:י"א

אור זרע לצדיק ולישרי לב שמחה:

Light is sown for the righteous, And gladness for the upright in heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 18

68 את מספר ימך אמלא

הצמח צדק מפנה למאמר זה: "מכל זה יובן גם כן מה שנאמר בתורה אור על 'את מספר ימך אמלא'".

הערת קה"ת

באוה"ת פנחס ע' ארא מציין לכאן: "ומכ"ז יובן ג"כ ענין הגו' בתו"א ע"פ את מספר ימך אמלא".

69 את מספר ימך אמלא

"...את מספר ימך אמלא". ה"מים" הם הלוושים של תורה ומצוות שאדם יוצר; "מספרם" הוא האור שבתוכם, שה' ממלא אותם בו.

Exodus 23:26 שמות כ"ג:כ"ו

לא תהיה משפלה ועקרה בארצך את מספר ימך אמלא:

None shall miscarry, nor be barren, in thy land; the number of thy days I will fulfil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 אור שבתוך הימים

הקטעים האלה מפנים למאמר זה. בצו (11b), כשהוא מסביר את "שבעת ימי המילואים" כמשיכת האור הסובב כל עלמין להתגלות גלויה, אדמו"ר הזקן מפנה לסוף מאמר זה, העוסק ב"את מספר ימך אמלא" — מילוי הימים.

Numbers 6:3 במדבר ו:ג

מִיַּיִן וְשִׁכָּר יִזְרַחְךָ חֶמֶץ יַיִן וְחֶמֶץ שִׁכָּר לֹא יִשְׁתֶּה וְכֹל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וְעֲנָבִים לֶחִים וְיֵבֶשִׁים לֹא יֹאכַל:

he shall abstain from wine and strong drink: he shall drink no vinegar of wine, or vinegar of strong drink, neither shall he drink any liquor of grapes, nor eat fresh grapes or dried

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בלקו"ת צו יא, ב. במדבר ו, ג. שה"ש יז, ב. לז, ג — מציין לכאן.

71 כמ"ש בזהר ע"פ השמים מספרים

הזהר על "השמים מספרים", המצוטט בהערות קה"ת, והמאמר מביא את פירושו ל"מספרים" — שהם מאירים ונוצצים כספירים.

Zohar I, 8a זח"א ח, א

Zohar II, 136a זח"ב קלו, א

הערת קה"ת

זח"א ח, א. זח"ב קלו, א.

72 השמים מספרים

"השמים מספרים כבוד אלי". הזהר קושר את "מספרים" להארה כאבן ספיר, והמאמר מיישם זאת על ה"מספר" של ימי האדם.

Psalms 19:2 תהילים י"ט:ב

הַשָּׁמַיִם מִסְפָּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יְדָיו מִגִּיד הַרְקִיעַ:

The heavens declare the glory of G-d, and the firmament showeth His handiwork

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

73 השמים מספרים

קטע נוסף בזהר על "השמים מספרים", המצוטט בהערות קה"ת.

Zohar, Terumah 15:182-16:192 ספר הזהר, תרומה ט"ו:קפ"ב-ט"ז:קצ"ב

פסוקה 19

74 והסירותי מחלה מקרבך

"...ואסיר מחלה מקרבך". אדמו"ר הזקן מפרש את ה"מחלה" כוהמת הנחש הטבועה באדם, שה' מבטיח להסיר.

Exodus 23:25 שמות כ"ג:כ"ה

וְעַבַדְתֶּם אֶת הָאֱלֹהִים וְיִרְאֶה אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֶלְה מִקְרַבְךָ:

And ye shall serve the L-RD your G-d, and He will bless thy bread, and thy water; and I will take sickness away from the midst of thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75 די מתו בעטיו של נחש

קטע זה מן המאמר הועתק בידי הצמח צדק באור התורה על בראשית.

הערת קה"ת

בבא בתרא יז, א. וש"נ. קטע זה נעתק באוה"ת בראשית כרך ד תת, א.

76 מתו בעטיו של נחש

"ארבעה מתו בעטיו של נחש: בנימין בן יעקב, עמרם אבי משה, ישי אבי דוד וכלאב בן דוד". גם צדיקים כאלה נותר בהם שמץ מוזהמת הנחש.

Bava Batra 17a:6 בבא בתרא י"ז א:ו

תנו רבנן: ארבעה מתו בעטיו של נחש. ואלו הן: בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד. וכולהו גמרא, לבר מיש אבי דוד דמפרש בקה [קרא], דכתיב: "וְאֵת עֲמֶשָׁא שֵׁם אֲבִשָׁלָם תַּחַת יוֹאֵב עַל הַצֶּבֶא, וְעֲמֶשָׁא בֶן אִישׁ וְשֵׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרָאֵלִי, אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַיִל בַּת נָחֵשׁ אֲחֹת צְרוּיָה אֵם יוֹאָב" - וְכִי בַת נָחֵשׁ הִיא? וְהִלָּא בַת יִשִׁי הִיא, דְּכָתִיב: "וְאֲחִיתֵיָהּ צְרוּיָה וְאֲבִיגַיִל"! אֵלָּא בַת מִי שְׁמָת בְּעֶטְיוֹ שֶׁל נָחֵשׁ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסוקה 20

77 שרואה א"ע ומכיר חסרונו

בהערה זו מפנה הרבי למאמרים המסבירים שחטא עץ הדעת היה בכך שאדם רצה ב"הרגשה" עצמה — במודעות שלו לעצמו המתוארת בפסוקה זו.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"י ע' 1 הערה 5 שמציין לד"ה להבין ענין חטא אדה"ר בסה"מ אתהלך לאוניא. ד"ה פדה בשלום עזר"ת, שענין חטא עה"ד הי' שרצה ענין

ההרגשה דוקא.

78 ותרם האשה כי טוב

"והאשה ראתה שהעץ טוב למאכל ושהוא תאוה לעיניים... "אדמו"ר הזקן רואה בכך את תחילתה של בחינת הדברים לפי השאלה אם הם טובים לאדם עצמו.

Genesis 3:6 בראשית ג':ו

וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תְאוּהָּ הִוא לְעֵינַיִם וַנִּחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכְלוּ:

And when the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was to be desired to make one wise, she took of the fruit thereof, and did eat; and she gave also unto her husband with her, and he did eat

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ג', ו.

79 מי הגיד לך

"מי אמר לך שאתה עירום? האם אכלת מן העץ...?" לפני החטא לא הייתה להם תחושה של חיסרון אישי.

Genesis 3:11 בראשית ג':יא

וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עִירָם אֲתָה הִמְנִי-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכָלוֹ מִמֶּנּוּ אֲכָלְתָּ:

And He said: 'Who told thee that thou wast naked? Hast thou eaten of the tree, whereof I commanded thee that thou shouldst not eat

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ג', יא.

80 כי לא היו מרגישים שום הרגש חסרונם

לפני החטא אדם וחוה היו עירומים והולידו ילדים בלי בושה, ואכלו ושתו משום שכך ציווה ה'; בלי לדעת שמעורבת בכך תשוקה; לאחר שאכלו מעץ הדעת נודעה להם התשוקה, והיה קשה להיפרד ממנה.

הערת קה"ת

ראה לעיל ה', ד. ספר החקירה טו, א ואילך.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY); Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY); Daf Shevui (CC0); Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain); Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain); Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור.
/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/torah-ohr/mishpatim/7

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק